

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ESERLERİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN
İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu KARABULUT

Danışman: Prof. Dr. Şener DEMİREL

Elazığ - 2019

T.C.

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Cansu KARABULUT'un, Prof. Dr. Şener DEMİREL danışmanlığında hazırlamış olduğu "Mustafa Ruhi Şirin'in Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelemesi" başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 16.05.2019 tarih ve 2019/19 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 21.06.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı sayılmıştır.

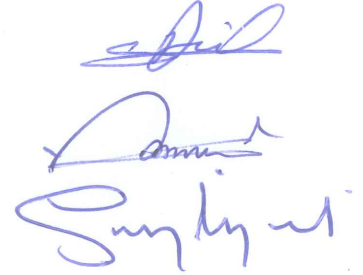
Jüri Üyeleri:

1: Prof. Dr. Şener DEMİREL (Danışman)

2: Doç. Dr. Nurşat BİÇER

3: Doç. Dr. Özcan BAYRAK

İmza

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Şener DEMİREL danışmanlığında hazırlamış olduğum “Mustafa Ruhi Şirin’in Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun özgün bir çalışma olduğunu aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Cansu KARABULUT
08.08.2019

ÖN SÖZ

Dil, duygu ve düşüncelerin aktarımında en çok başvurulanan yoldur. İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için iletişim kurmaya dolayısıyla konuşmaya mecburdur. Zira iletişim esnasında en çok kullanılan kanal, dildir. Sosyal bir varlık olan insan, bu sosyalliğini ancak çevresindekilerle iletişim kurarak sürdürebilir. İletişim de toplumlar için olmazsa olmazlar arasında yer aldığı için dilin insan toplumlarını yaklaştıran, kaynaştıran bir görev üstlendiği aşîkârdır. Öyle ki diller unutulunca toplumlar da tarih sahnesinden silinmeye mahkûm olmuşlardır.

Dil, insanoğlunun sahip olduğu en önemli güçtür. İnsan zihinsel faaliyetlerini dil aracılığıyla geliştirir ve aktarır, duygu ve düşüncelerini de yine bu yolla iletir. Dil, âdeta sınırsız bir deniz gibidir. Kişi bu sınırsız denizden ömür boyu faydalanıp kendini geliştirir. Bu gelişim düşünme, anlama, sorgulama, araştırma, sorun çözme gibi zihinsel becerilere de etki edip onları da güçlendirir. Zihinsel becerisi gelişen bireyin bakış açısı zenginleşir, toplumla bütünleşmesi kolaylaşır, kişisel ve kültürel yönden de kendi sınırlarını aşar. Böylece dil, bireyi her yönden değiştirip geliştiren bir güç hâlini alır.

Dil ile söz varlığının gelişimi birbirine paraleldir. Dilin tarihî süreç içinde geçirdiği değişim ve gelişimlerinden söz varlığı unsurları da etkilenir. Bir dil ne kadar uzun bir geçmişe sahipse söz varlığı da o denli zengindir. Dil, yaşayan canlı bir varlık gibidir. Öyle ki zamanın ihtiyacı doğrultusunda yeni kelimeler üretilir, yabancı dillerden kelimeler alıp dağarcığını zenginleştirir. Bir yandan da çağın gerisinde kalan, konuşulmayan bazı kelimeleri eskitir ve unutturur. Buna göre kelime dağarcığı artan, bir yandan da değişen, yenilenen bir hazinedir. Kelime dağarcığı, yani söz varlığı, bir dilin kelime hazinesi, kelime dünyası, kelime zenginliği gibi kavramların da yerine kullanıldığı kapsam alanı olabildiğine geniş bir kavramdır. Bu bakımdan söz varlığı, bir dilin kelime evrenine giren kelimelerin yanı sıra içerdiği atasözleri, deyimler, terimler, ikilemeler, kalıp sözler ve kalıplaşmış sözler gibi başlıkları da içermektedir.

Bu çalışmanın amacı, Mustafa Ruhi Şirin'in farklı türlerdeki Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıkla Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının söz varlığının incelemesini yapmaktır. Çalışma, doküman incelemesi yöntemiyle hazırlanmış olup Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıkla Çalan Kedi adlı çocuk

kitaplarının söz varlığı incelemesini içermektedir. Çalışmada, Doğan Aksan'ın Türkçenin Sözvarlığı (2006) adlı kitabında ortaya koyduğu söz varlığı tasnifi esas alınmıştır. Söz konusu tasnifte, söz varlığı içerdiği unsurlar bakımından temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri (kalıp sözler), kalıplaşmış sözler, çeviri sözcükler, yabancı sözcükler, terimler, ikilemeler ve doldurma sözler olmak üzere on başlık yer almaktadır.

Çalışmamın ilk aşamasından itibaren bana yol gösteren ve rehberlik eden değerli hocam Prof. Dr. Şener DEMİREL'e, her an yanımda olup bana destek olan sevgili eşime, aileme, varlığıyla bana ilham ve övünç kaynağı olan biricik kızım Dilâ'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Elazığ – 2019

Cansu KARABULUT

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa Ruhi Şirin'in Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelemesi

Cansu KARABULUT

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Elazığ-2019, Sayfa: XVI+96

Söz, bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı ses birlikleridir. Söz varlığı ise, bir dili meydana getiren tüm ses birlikleridir. Bir dilin söz varlığı, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü ifade eder.

Bu araştırmanın amacı, Mustafa Ruhi Şirin'in Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı eserlerinin söz varlığı incelemesini yapmaktır. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı çalışmada, elde edilen veriler doğrultusunda söz varlığı tanımlanıp içerdiği ögeler açıklanmıştır. Söz varlığının içerdiği ögeler Doğan Aksan'ın Türkçe'nin Sözvarlığı (2006) adlı kitabında işaret ettiği gibi tasniflendirilmiştir.

Bu çalışma, çocuk edebiyatı sahasında çokça eser veren Mustafa Ruhi Şirin'in Gökyüzü Çiçekleri şiir kitabı, Martıcık ile Tilki masal kitabı ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı hikâye kitabının söz varlığı incelemesiyle sınırlandırılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının deyimler, ikilemeler ve terimler yönünden zengin

olduğu ancak diğerk söz varlığı ögelerinin kitaplarda pek de yer almadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Ruhi Şirin, söz varlığı, Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi, inceleme.

ABSTRACT

Master's Thesis

Analysis In Terms Of Vocabulary of Mustafa Ruhi Şirin's Works

Cansu KARABULUT

Fırat University

The Institute of Educational Sciences

Main Science Department of Turkish and Social Sciences Education

Science Department of Turkish Education

Elazığ-2019, Page: XVI+96

A word is compound of meaningful sounds which arise from one or more syllables. And vocabulary all the audio combination which create a language. Vocabulary of a language express the total which is created by not only the words that language, but also expressions, mold words, proverbs, terms and different expression patterns.

The purpose of this study is to analyze the vocabulary of the works “Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi” by Mustafa Ruhi Şirin. In the study for which document new method was used, the vocabulary was defined the elements it consistswas analyzed, according to the data ocquired. The element which vocabulary consists were classifed according to the book “Türkçenin Sözvarlığı” (2006) by Doğan Aksan.

This study was limited with the vocabulary of “the poetry Gökyüzü Çiçekleri, the storybook Martıcık ile Tilki and the storybook Geceleri Mızıka Çalan Kedi” by Mustafa Ruhi Şirin who constructed many works in children's literature. When the obtained data was analyzied it was detected that, children's book “Gökyüzü Çiçekleri,

Martıcık ile Tilki and Geceleri Mızıka Çalan Kedi” are rich by expressions, reiterative and terms but the other elements of vocabulary don’t place in the books.

Key Words: Mustafa Ruhi Şirin, Vocabulary, Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi, analysis.

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
EKLER LİSTESİ	XVI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. Problem Durumu	5
1.3. Araştırmanın Yöntemi	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Tanımlar.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİL, SÖZ VE SÖZ VARLIĞI	7
2.1. Dil	7
2.2. Söz ve Sözcük.....	9
2.3. Söz Varlığı.....	10
2.3.1. Söz Varlığını Oluşturan Unsurlar	13
2.3.1.1. Temel Söz Varlığı.....	13
2.3.1.2. Deyimler	14
2.3.1.3. Atasözleri	17
2.3.1.4. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)	19

2.3.1.5. Kalıplaşmış Sözler	22
2.3.1.6. Çeviri Sözcükler	23
2.3.1.7. Terimler	24
2.3.1.8. Yabancı Sözcükler	25
2.3.1.9. İkilemeler	27
2.3.1.10. Doldurma Sözler	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MUSTAFA RUHİ ŞİRİN’İN HAYATI VE GÖKYÜZÜ ÇİÇEKLERİ, MARTICIK İLE TILKI VE GECELERİ MIZIKA ÇALAN KEDİ ADLI ESERLERİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ..... 30

3.1. Mustafa Ruhi Şirin’in Hayatı ve Eserleri	30
3.2. Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi Adlı Eserler Hakkında Genel Bilgiler	31
3.2.1. Gökyüzü Çiçekleri	31
3.2.2. Martıcık ile Tilki.....	31
3.2.3. Geceleri Mızıka Çalan Kedi	31
3.3. Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık İle Tilki Ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi Adlı Eserlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi	32
3.3.1. Deyimler	34
3.3.1.1. İsim – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	36
3.3.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	38
3.3.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	40
3.3.1.4. Zarf – Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler.....	40
3.3.1.5. Eksiltili (Ellipsis) Olan Deyimler	41
3.3.1.6. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	41
3.3.1.7. Yer Tamlayıcısı + Özne – Yüklem Biçimindeki Deyimler	41
3.3.1.8. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler.....	42

3.3.1.9. “Yedi” Sayısıyla Oluşturulan Deyimler	42
3.3.1.11. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	42
3.3.1.12. Sıfat – Fiil Ekleriyle Kalıplaşanlar	42
3.3.1.13. “Bir” Sayısıyla Oluşturulan Deyimler	42
3.3.1.14. Belirtisiz İsim Tamlamasından Deyim	43
3.3.1.15. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Deyimler	43
3.3.1.16. İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	43
3.3.1.17. “Kadar” Edatı ile Kurulan Deyimler	43
3.3.1.18. Basit Cümle Biçiminde Deyimler.....	43
3.3.1.19. İkinci Unsuru Hâl Eki Taşıyan İsnat Gruplarından Oluşan Deyimler.....	44
3.3.2. İkilemeler.....	44
3.3.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme	46
3.3.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme	47
3.3.2.3. Sıfatlardan İkileme.....	48
3.3.2.5. Yönelmeli İkileme	49
3.3.2.5. Adlardan İkileme	50
3.3.2.6. Bağlaçlı İkileme.....	50
3.3.2.7. Yinelenen İkileme.....	51
3.3.2.8. Çekimli Eylemle Birlikte Ulaçtan Kurulan İkileme	51
3.3.2.9. Eylemlerden İkileme.....	52
3.3.2.10. Sorulu İkileme	52
3.3.2.11. Yansımalardan Kurulan İkileme.....	53
3.3.2.12. İki Sözcüğü de Yarı Anlamalı İkileme	53
3.3.2.13. Yükleme Görevinde İkileme	53
3.3.2.14. Sayılardan İkileme	54
3.3.2.15. Sayı Adlarından Aralıklı İkileme.....	54

3.3.2.16. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme.....	54
3.3.2.17. Aynı Kök veya Gövdeden “-siz” Ekiyle Kurulan İkileme	54
3.3.2.18. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	54
3.3.2.19. Belirteçlerden Kurulan İkileme	54
3.3.3. Yabancı Sözcükler	55
3.3.3.1. Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler	55
3.3.3.2. Batı Kökenli Yabancı Sözcükler.....	62
3.3.4. Terimler	66
3.3.4.1. Coğrafya Terimleri	68
3.3.4.2. Dinî Terimler	71
3.3.4.3. Biyoloji Terimleri	72
3.3.4.4. Sanat Terimleri	79
3.3.4.5. Matematik Terimleri.....	81
3.3.4.6. Fizik Terimleri	81
3.3.4.7. Kimya Terimleri	81
3.3.5. Atasözleri.....	81
3.3.6. Kalıp Sözler	83
3.3.7. Doldurma Sözler	84
3.3.8. Çeviri Sözcükler	84
3.3.9. Kalıplaşmış Sözcükler	84

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ	85
4.1. Sonuç	85
4.2. Tartışma	86
4.3. Öneriler	88
KAYNAKLAR	90

EKLER	93
ÖZ GEÇMİŞ	96

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe Sözlükteki Yabancı Sözcükler.....	26
Tablo 2. Söz Varlığı Unsurlarının Kitaplardaki Kullanım Sıklıkları ve Yüzdelik Oranları.....	33
Tablo 3: Eserlerdeki Deyim Sayıları.....	34
Tablo 4: Eserlerdeki Deyimlerin Türleri ve Kullanım Sıklıkları.....	35
Tablo 5: Eserlerdeki İkileme Sayıları	44
Tablo 6: Eserlerdeki İkilemelerin Türü ve Kullanım Sıklıkları.....	45
Tablo 7: Eserlerdeki Yabancı Sözcük Sayıları	55
Tablo 8: Eserlerdeki Terim Sayıları ve Türleri.....	67
Tablo 9: Eserlerdeki Atasözü Sayıları	82
Tablo 10: Eserlerdeki Kalıp Söz Sayıları.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
Ar.	: Arapça
Fars.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
GÇ	: Gökyüzü Çiçekleri
GMÇK	: Geceleri Mızıka Çalan Kedi
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
MT	: Martıcık ile Tilki
Rum.	: Rumca
s.	: Sayfa
Sansk.	: Sanskritçe
Srp.	: Sırpça

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Etik Kurul Raporu.....	93
Ek 2. Orijinallik Raporu	95

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Dil, bir milletin sahip olduğu en büyük sosyal miras ve en zengin donanımdır. Dil, bir milletin kültürünün temsilcisi, taşıyıcısı ve yaşatıcısıdır. Yüzyıllar öncesinden itibaren şekillenerek günümüze ulaşan diller, içinde bulundukları toplumların deneyim ve bilgilerinden izler taşır. Bir dildeki kelimelerin kullanım alanlarını ise toplumların birikimleri oluşturur. Bu dilin sunduğu anlama ve anlatma imkânlarından faydalanabilmek ve kültürel mirastan pay alabilmek için o dilin söz varlığına ve kurallarına hâkim olmak gerekir. Dilin gerek sözlü gerek de yazılı iletişim kanallarıyla geleceğe aktarılması özelliği göz önüne alınacak olursa bir dilin söz varlığını ortaya çıkarabilmek için her iki iletişim türünün de ürünlerini incelemek yerinde olacaktır. Bu hususta, yazar ve şairlerin eserlerinin incelenmesi, özellikle yazıldıkları dönemin söz varlığını ortaya koymak bakımından önem arz etmektedir.

Duygu, düşünce ve dileklerimizi anlatmaya yarayan ses birliklerinin bütününe dil denir. Sahip olunan fiziksel yeterlilik ve toplumsal uyumdan doğan dil, düşüncenin yansımasıdır. Çünkü dil düşünceden, düşünce de dilden bağımsız bir şey değildir.

Dil, sosyal bir varlık olan insanın doğuştan edindiği bir olgudur. Nitekim sahip olduğu bu edinimin kullanılmadığında ondan yoksun kalındığı çeşitli örneklerle karşımıza çıkmaktadır. İnsan doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşim içine girer. Konuşma yeterliliği edininceye dek de gerek ağlayarak gerek sesler çıkararak çevresindekilerle hep iletişim içine girmiştir. Kişinin edindiği sözcükler ve konuştuğu yaşadığı çevreden bağımsız değildir. Bir dilin kendine ait millî bir söz varlığı hazinesi vardır. Bu hazine zaman içerisinde söylenegelen ve herkesçe kabul görmüş ifadelerin bütünüdür. Kişi de bu hazineden payına düşeni alıp kendine has söz varlığını oluşturur. Dilin insana verdiği bu hazineden insan da kendi payına düşeni alır ve kullanır. Ancak zamanla bu payın sınırlarını genişletebilir.

Dil, iletişim sürecinde göndericinin iletisini alıcıya aktarmada başvurduğu bir numaralı kanaldır. Dilin bu ileti paylaşımı sırasındaki temel görevi, iletilerin aktarılmasına yani karşı tarafa ulaşmasına yarayan bir araç, bir vasıta olmasıdır. Dil olmadan üretilen iletiler karşı tarafa aktarılamaz ve karşılıklı bir etkileşim süreci olan iletişim gerçekleştirilemez. Bu yönüyle iletilerin aktarımını sağlayan dil, insanlar arasında iletişimin gerçekleşmesine zemin hazırlayarak kendi bünyesinde yaratmış olduğu göstergelerle, anlatma becerisini ve işlevini gerçekleştirir (Şengül ve Yalçın, 2007, s.751-752). Öyle ki kişiler arası iletişim denince akla daha çok sözlü iletişim ve bu sürecin vasıtası dil gelir. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana hep çevresiyle iletişim kurmuş, bunu da içinde bulunduğu dönemin özelliklerine paralel olarak gerçekleştirmiştir. Kimi zaman işaret yoluyla, kimi zaman dans ederek, kimi zaman da konuşarak. Başvurulan tüm bu yolların ortak noktası insanların var oldukları günden bu yana kendini çevresiyle iletişim kurmaya mecbur hissetmesi hatta iletişim kurmanın tıpkı su içmek, yemek yemek gibi zaruri bir ihtiyaç olduğunun idrakinde olmasıdır. İletişim kavramı da dil gibi üzerinde karar kılınıp uzlaşmış tam bir tanıma sahip değildir fakat yapılan tanımlardan hareketle iletişimin bilgi-mesaj alışverişi olduğu söylenebilir. Aristo iletişimi, “İkna etmenin bütün uygun anlamları” olarak belirlemiştir. O hâlde, iletişim kavramının tanımını şöyle gerçekleştirebiliriz: İletişim, göndericinin alıcıya vermek istediği iletiyi bir kanal aracılığıyla aktarması ve neticesinde geri dönüt alması sürecidir.

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan dil, yüzyıllardır insanlığın sahip olduğu birikimleri, tecrübeleri, gelenek ve görenekleri gelecek nesillere aktarmada da başvurduğu ilk yoldur. Dil, düşüncenin taşıyıcısı olduğu için insanların en değerli varlığıdır. Çünkü insanın dünyayı algılayış sebebi olan bu sembolik araç, insanların tecrübelerini paylaşmaları için bir araç olur ve böylece de insanlar arasındaki dayanışmayı olanaklı kılan bir yetenek haline gelir. Öyle ki dilin içerdiği tüm sözcükler, söz dizileri o dilin sahip olduğu söz varlığını işaret eder. Bir dilin zenginliği köklü geçmişi ve sahip olduğu söz varlığıyla ölçülür.

Dil, içinde olduğu kültür birikimini ve zenginliğini yansıtan bir olgudur. Bir dile ait sözcükler, o dilin kültüründen, yaşayış tarzından, sosyoekonomik durumundan, dinî öğelerinden yahut coğrafi özelliklerinden ayrı düşünülemez. Bu bakımdan dil, konuşulduğu toplumun kültürünün taşıyıcısı olduğu kadar aynasıdır da.

Kültürün taşıyıcısı olan dilin barındırdığı tüm kelimeler söz varlığını oluşturur. Söz varlığı, o dili konuşan milletin düşünce yapısını, olaylara ve dünyaya bakış açısını, kültürünü, gelenek-göreneklerini, maddi ve manevi kültürünü kapsamaktadır. Ayrıca kişinin iletişim kurmasında başvurduğu en etkili yol olması hasebiyle dil konuşulduğu milletin kültürünü taşıyan en önemli mirastır.

İnsanlığı ilerleten ve yenileyen en önemli duygu ‘merak’tır. Kişi doğduğu günden ölümüne dek hep merak duygusu ve onun devamında öğrenme isteğiyle var olur. Bu duygu ve istek de onu yeniliklere yöneltir. Öğrenilen her yeni şey, kişiye yeni sözcükler kazandırır ve sahip olduğu söz varlığını zenginleştirir. Söz varlığının zenginliği için yalnız bugün öğrenilenler yetmez. Çünkü geçmişin mirası olmayan bir varlık geleceğe taşınamaz. Bu sebeptendir ki köklü ve zengin bir geçmişe sahip olan Türkler ve Türk dili, söz varlığı bakımından da oldukça zengindir. Söz varlığı bir dilin sahip olduğu kelimelerin bütünü olmasının ötesinde o dili konuşanların anlam gücüne yani zihinsel dünyasına da katkı sağlar. Örneğin, bir kişinin söz varlığı ne kadar zengin olursa o kişinin hayata bakış açısı, olayları muhakeme becerisi, anlama ve değerlendirme gücü de o denli yüksek olacaktır. Bu zenginliğin devamı ve kalıcılığı için her milletin diline ve dolayısıyla da söz varlığına sahip çıkması büyük önem arz etmektedir.

Söz varlığı dil gelişimi açısından da önem taşımaktadır. En başta edinilen ‘dinleme’ becerisiyle zihin dünyasını ve çevresinde olup bitenleri, konuşulanları anlamlandıran insanoğlu, daha sonra bu sürece ‘okuma’ becerisini dâhil eder. Okuma becerisinin ediniminin ardından öğrenilen yeni kelimeler daha sonrasında ‘konuşma’ ve ‘yazma’ becerilerinin etkin kullanımına fayda sağlayacaktır. Burada da görülüyor ki söz varlığı hayatın hemen her zamanında karşımıza çıkmaktadır.

Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Bu da söz varlığını o dilin söz hazinesi olarak da nitelendirilebileceğini gösterir. Söz varlığı kapsam bakımından oldukça geniş bir yelpazedir. Bu geniş yelpazenin çatısı altında hangi başlıkların yer aldığı hususunda tam bir sınır henüz çizilememiştir. Bu çalışmada, söz varlığının içerdiği unsurların tasnifi için başvurulan kaynak, Doğan Aksan’ın Türkçenin Sözvarlığı (2006) adlı eseridir.

Bu çalışmada, çocuk edebiyatının önde gelen yazarlarından Mustafa Ruhi Şirin'in kaleminden Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının söz varlığı ortaya konulmuştur. Yalnız çocuklara değil yetişkinlere de hitap edebilecek değerler içeren kitapların dili ve içeriği sade, yalın, açık ve anlaşılırdır. Çocuksu duyarlılıkla yazılan eserler, okuyucularının estetik beklentilerini de karşılamaktadır.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, araştırmanın amacını, önemini, yöntemini içerirken ikinci bölüm, söz varlığının ne olduğu ve içerdiği öğeleri; üçüncü bölüm, yazarın hayatı ve eserleri ile Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının söz varlığı incelemesini; dördüncü bölüm ise, sonucu içermektedir. Çalışma, kaynakça ve öz geçmiş ile sonlandırılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocuklar, temel eğitimi önce ailesinde, sonra da okulda almaktadır. Okulda alınan dersler dışında masal, fıkra, öykü ve çocuk romanlarından metinler de okutulmaktadır. Bu nedenle çocuklar için eserler yazarların eserlerinde kullandıkları ifadeler başta olmak üzere dil, anlatım ve üslup özelliklerine yetişkinler için yazılan eserlere nazaran daha çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Bundan dolayı, çocuk edebiyatı yazarlarının büyük sorumlulukları vardır. Çünkü çocuk kitapları vasıtasıyla çocukların yalnız hayal gücü değil, temel dil becerileri de gelişir. Aynı zamanda, çocuklar, okudukları kahramanları severler ve gerçek hayatta da onlar gibi davranırlar. Bu bakımdan çocukların okudukları hikâye, şiir vb. türlerde kahramanlar aracılığıyla çocuğa verilecek iletiler, eğitsel unsurlar, söz varlığı öğeleri büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Mustafa Ruhi Şirin'in Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının söz varlığının incelemesini yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda ilgili kitaplar doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiş, elde edilen bulgular dördüncü bölümde ortaya konmuştur.

Çalışma, çocuk edebiyatı sahasında oldukça fazla eser veren ve çocuk hakları kapsamında çalışmalara öncülük eden Mustafa Ruhi Şirin'in yalnız çocukların değil yetişkinlerin de zevk alarak okuyabileceği Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve

Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarının incelemesini içermesi açısından önemlidir.

1.2. Problem Durumu

Mustafa Ruhi Şirin çocuk edebiyatının hemen her türünde eserler vermiş bir yazarımızdır. Yalnız yazmış olduğu eserleriyle değil; çocuk ve çocuk hakları üzerine yaptığı çalışmalar, girişimler, yayımladığı bildiriler ve kurucusu da olduğu vakıf ile derneklerle bu alana önemli katkılar sağlamıştır. Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal ve tarihsel çalışmalar yapmakla birlikte çocuklara yönelik masal, hikâye, şiir ve mektup türlerinde eserler veren bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Bu çalışmanın problem aşamasında ele alınan konu, Mustafa Ruhi Şirin'in kaleme aldığı Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi çocuk kitaplarının söz varlığını inceleyerek dökümünü yapmaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, Mustafa Ruhi Şirin'in farklı türlerdeki üç eserinin söz varlığı açısından incelemesi yer almaktadır. İlgili eserler şunlardır: Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi. Kitaplar, doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılan olgu/olgular hakkında bilgi içeren yazılı unsurların analizidir. Yapılan doküman incelemesi doğrultusunda; önce söz varlığına ait unsurlar tespit edilip anlamı ortaya konulmuş, daha sonra ilgili kitaplar söz varlığı unsurları bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur. İnceleme sonucunda, tespit edilen söz varlığı unsurları metin içindeki kullanımları ile birlikte verilmiştir.

Çalışmada, Gökyüzü Çiçekleri adlı şiir kitabı, Martıcık ile Tilki adlı masal kitabı ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı hikâye kitabı esas alınmıştır. Kitaplarda tespit edilen söz varlığı ögeleri, tanık cümleleriyle birlikte bu eserden alınmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle taranan kitaptaki söz varlığı ögeleri tespit edildikten sonra fişleme işlemi yapılmıştır. Bu aşamada, söz varlığına ait unsurlar tespit edilip anlamı verildikten sonra metin içindeki kullanımı verilmiştir. Fişlemede, söz varlığını oluşturan deyimler, terimler, ikilemeler, kalıp sözler, atasözleri ve yabancı sözcükler tespit edilmiştir. Her söz varlığı ögesi –terimler ve ikilemeler hariç- anlamlarıyla birlikte her

madde başından sonra tanık cümlelerle verilirken geçtiği yerler de sayfa numaralarıyla parantez içinde yazılmıştır.

Söz varlığı ögelerinin anlamlarının tespiti için son güncellemelerden de istifade etmek maksadıyla TDK'nin internet sayfasından faydalanılmıştır:

Selam durmak: Bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam vermek.

Gökler selam duruyor. (s.68)

1.4. Sınırlılıklar

Çalışmaya konu olan sanatçı Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı sahasında çokça eseri bulunmaktadır. Bizim çalışmamız; Gökyüzü Çiçekleri adlı şiir kitabı, Martıcık ile Tilki adlı masal kitabı ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı hikâye kitabı ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Çalışmanın temelini oluşturan terimler ve tanımları aşağıda sıralanmıştır:

Dil: Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 2009, s.3).

Söz: Sözcük, bir veya birden çok heceli ses birliklerinden oluşan zihinde belli bir kavrama denk gelen söz kalıbına denir (Korkmaz, 2007, s.6).

Söz Varlığı: Söz varlığı, bir dilin yalnızca sözcükleri değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür (Aksan, 2006, s.7).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİL, SÖZ VE SÖZ VARLIĞI

2.1. Dil

Dilin ne olduğu konusunda bugüne kadar çok sayıda farklı tanım yapılagelmiştir. Söz konusu tanımların çokluğu ve aynı zamanda farklılığı dil konusunda ortak bir paydanın henüz ortaya konulmadığını gösterir. Bununla birlikte dilin tanımını yapanların üzerinde hemfikir oldukları konu, dilin bir iletişim aracı olduğudur.

Dilin ne olduğu ile ilgili yapılmış olan tanımlara bakılacak olursa şöyle bir tablo ile karşılaşılır: Ergin (2009, s.3) dili, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese olarak tanımlarken Kaplan (2002, s.35), duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıta ve konuşulduğu toplumları vasıfsız bir kitle olmaktan kurtarıp onlara ‘millet’ olma vasfı yükleyen bir birlik olarak ifade eder. Korkmaz (1992, s.43), dilin bir haberleşme aracı ve her toplumun kendine ait değer yargılarıyla beslenen bu araç adeta seslerden örülü, çok yönlü ve gelişmiş bir sistem olduğunu ifade eder. Hatiboğlu (1982, s.39) ise dili, insanların duygu ve düşüncelerini bildirmek üzere sözcüklerle veya gereçlerle yaptıkları anlaşma olarak tanımlar. Banguoğlu (2011, s.9) da sesli işaretler sistemi olan dilin ‘meram’ı anlatma vasıtası olduğu görüşünü savunur.

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle, dilin insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıta olduğu sonucu çıkarılabilir. Dil geçmişi günümüze, bugünü de geleceğe taşır. Öte yandan kültürün en sağlam taşıyıcısı ve koruyucusu da yine dildir.

Duygu, düşünce ve dileklerimiz anlatmaya yarayan ses birliklerinin bütününe dil denir. Sahip olunan fiziksel yeterlilik ve toplumsal uyumdan doğan dil, düşüncenin yansımasıdır. Çünkü dil düşünceden, düşünce de dilden bağımsız bir şey değildir.

Dil, insanın düşüncelerini aktarmada en çok tercih ettiği yoldur. İnsanlar dil aracılığıyla duygu, düşünce ve isteklerini aktarmaktadırlar. Bu aktarım yalnızca bugüne değil geleceğe yöneliktir de. Bu vasıta yardımıyla kültürler yüzyıllardır yaşatılıyor, yok olmaktan kurtarılıp geleceğe aktarılıyor. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği dilidir. Kişi dil aracılığıyla çevresindekilerle iletişim kurar. Aynı zamanda dil, bir milletin maddi ve manevi kültürünün en değerli taşıyıcısı konumundadır. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana geleceğe bir şeyler aktarma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda dil, eşsiz bir taşıyıcı konumundadır.

Ergin (2009, s.4) dilin, gizli bir anlaşmalar sistemi olduğunu ve doğadaki canlı ve cansız varlıkları, hareketleri karşılayan sözcükler üzerinde, sözcüklerin sıralanışı üzerinde bir milletin bütün fertleri gizli bir anlaşma yapmış durumda olduklarını yani bir milletin bütün fertleri bir varlığı aynı sözcük ile söylediklerini ifade eder. Aynı zamanda dilin de kendi içerisinde belirli kuralları, anlaşmalarından bahseden Ergin, dilin kendi kuralları içinde değişim ve gelişim gösteren canlı bir varlık olduğunu belirtir.

Dilin temeli seslere dayalıdır. Diğer bir söyleyişle dil, sesler üzerine kurulmuş çok geniş bir kavramdır. Dil kavramı; konuşma, yazma, dinleme, anlama, beden dili gibi çok yönlü bir nitelik taşımaktadır. Dilin asıl görevi “anlaşma”yı sağlamaktır. Bu bakımdan dil, iletişim ve bildirişim için kullanılan en gelişmiş sistemdir (Yaman ve Bacanlı, 2010, s.18).

Çok geniş bir yelpazeye sahip olan dil, insanları bir arada tutarak onlara millet olma vasfını yükler. Dil aynı zamanda, varlığın ve dış dünyanın algılanmasını sağlamada, insanoğlunu düşünmeye sevk etmede, gördüklerini anlama ve anlamlandırıp adlandırma yoluna gitmede ve bunları yazılı veya sözlü olarak dışa vurmada kullanılan en etkili araçtır. Ana hatlarıyla dil, insanların düşünce dünyalarını, hayata ve olaylara bakış açılarını ve birbirleriyle olan iletişim becerilerini şekillendiren vazgeçilmez bir unsurdur.

2.2. Söz ve Sözcük

Söz, bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelim, laf, kavi. Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük. Bir konuyu yazılı veya sözlü olarak açıklamaya yarayan kelime dizisidir (Türkçe Sözlük, 2011, s.2153).

İnsanların anlama ve anlatma evrenini oluşturan sözcükler, bir dilin temelini oluştururlar. Sözcük terimi, farklı dil, kaynak ve kişilerce farklı şekillerde kullanılmıştır: Sözcük, kelime, mot, word, wort şeklinde farklı dillerde kullanılırken; dil bilimciler gösterge, belirtke, simge, söz ögesi gibi adlar kullanmışlardır. Sözcüğün tanımları ise şöyledir:

Korkmaz (2007, s.6) sözcüğü, bir veya birden çok heceli ses birliklerinden oluşan zihinde belli bir kavrama denk gelen söz kalıbı olarak tanımlarken, Banguoğlu (2011, s.144) sözcüğü her dile göre ayrı anlam kazanan birlikler olarak ifade eder. Vardar'a (1980, s.133-134) göre sözcük, bir ya da birden çok sesbirimin oluşturduğu, yazıda iki boşluk arasında yer alan, çoğu kez anlamsal bir birim oluşturan, söylemde belli bir birlik sunan, çeşitli dizimsel kullanımlarında biçimce hiç değişmeyen ya da bükümlerde olduğu gibi bir bölümüyle değişim gösteren eklemli ses ya da sesler öbeğidir. Gencan (2007, s.88) ise sözcüğü, anlamı olan ya da tümce kuruluşuna yarayan anlatım aracına sözcük olarak tanımlar.

Banguoğlu, 'söz'ün birbirine bağlı bir zincirin son parçası olduğunu ifade eder. Bir veya birden çok heceli ses birimleri 'kelime'yi, dilin bütün kelimeleri kelime dağarcığını, kelimelerin anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde bir araya gelmesi 'cümle'yi ve nihayet bir maksadı anlatmak sıralanan cümlelerin de 'söz'ü oluşturduğunu belirtir (2011, s.10).

Sözcükler anlamlı ve görevli olmak üzere iki grupta incelenebilir. Cümledeki yerine ve işlevine göre görev kazanan kelimeleri oluşturan seslerin tek başlarına bir anlamları yoktur. Ancak belli sesler yan yana gelerek cümledeki en küçük birim olan kelimeyi meydana getirirler. Kelimeler de başka anlamlı veya görevli kelimelerle bir araya gelerek cümleleri, cümlelerin birleşimi ise dili meydana getirir.

Yapılan tanımlardan hareketle sözcüğün, bir kavrama karşılık geldiği, tek başına kullanıldığında anlamlı olduğu ve bir ya da birden çok sesbiriminden oluştuğu sonucu çıkarılabilir.

2.3. Söz Varlığı

Batı dillerinde vocabulaire (Fransızca), vocabulary (İngilizce), wortschatz (Almanca) ve wortbestand (Almanca) terimleri ile ifade edilen söz varlığı Türkçede, kelime hazinesi, sözcük dağarcığı gibi terimlerle karşılanmaktadır. Günümüzde İngilizce, Türkçe, Arapça, Çince gibi milyonlarca kişi tarafından kullanılan dillerin yanında daha az sayıda insanın konuştuğu diller de bulunmaktadır. Bir dilin zenginliğinin önemli ölçütlerinden biri, sahip olduğu söz varlığı hazinesidir. Çünkü söz varlığı dilden bağımsız bir şey değildir; dilden beslenir, zenginliğini ortaya koyar ve anlama-anlatma sürecine katkıda bulunur. Söz varlığı bakımından zengin olan diller de bu zenginliği, köklü ve zengin bir geçmişe sahip olmasına borçludur. Dillerin zenginliği konuşulduğu ülkenin uygarlık düzeyine, teknolojik ilerlemelerine; yeni bulunacak aygıt, anlam ve kavramları adlandırıp anlatmak için gereken sözcükleri, kolayca türetme ve birleştirme yollarıyla elde etmeye, çağdaş bilim, teknik ve sanat kavramlarını eksiksiz anlatabilmeye, sözcük sayısına bağlıdır. Kısacası bir dilin zenginliği yalnızca sahip olduğu sözcük sayısına değil terimlere, dile yeni kazandırılan kelimeleri üretme, türetme gücüne de bağlıdır. Zira sürekli gelişen, değişen ve kendini yenileyen bir dünya ile karşı karşıyayız. Bilhassa teknolojik gelişmeler her geçen gün dile yeni sözcükler kazandırmaktadır. İşte bu noktada dilin kendini sürekli yenileyip geliştirmesi icap etmektedir. Çünkü var olan sözcüklerle yetinmek demek çağın gerisinde kalmak demektir. Bu da günümüz dünyası için büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu sebeptendir ki teknolojik gelişimden yoksun milletler dil bakımından da yetersiz kalmışlardır. Konuyla ilgili Oktay Sinanoğlu (Sinanoğlu (1974)'ndan akt. Gencan, 2007, s.57) şu sözleri ifade etmiştir: Dilimiz, matematik kadar açık seçik, her dala kolayca yetişebilen üstün türetme yeteneği ile yabancı dilleri bile kendine hayran bırakan bir dildir. Uluslararası haysiyetimiz, onurumuz da kendi dilimize verdiğimiz öneme bağlıdır.

Türkçenin bilim dili olabilmesi için okul öncesinden üniversiteye kadar hemen her düzeyde öğrencilerde dil ve zihinsel becerileri geliştirici Türkçe öğretimine ağırlık verilmesi gerektiği görüşünü savunan Güneş (2016, s.111), konuyla ilgili belki de en önemli görevin öğretmenlere düştüğünün altını çizerken öğretmenlerin bilhassa Türkçe öğretmenlerinin nitelikli yetişmesine gerektiğini vurgular. Türkçe bilimsel çalışmalara ve araştırmalara daha çok ağırlık verilmesi gerektiğini ifade eden Güneş, “Türkçenin üstünlükleri, zihinsel becerileri geliştirme özellikleri ve öğrenme kolaylıkları hakkında araştırmalar yapılmalı ve yayınlanmalıdır” diyerek Türkçenin bilim dili olması hususunda neler yapılması gerektiğini sıralar.

Diller söz varlığını geliştirmeye, dile yeni giren kavramlara ve yabancı kelimelere yerli karşılıklar bulma noktasında çeşitli yöntemler keşfeder. Özellikle Dil Devrimi’nden sonra konuya daha çok bilimsel çerçeveden yaklaşılmış ve dilimizin kendi imkânlarından istifade edilerek yeni giren kavramlara yahut terimlere karşılık dilimizden kavramlar üretme yoluna gidilmiştir. Şahin’e (2006, s.125) göre Türkçede söz varlığını geliştirmenin yolları; türetme, derleme, tarama ve birleştirmedir. Bu yollar şöyle tanımlanabilir: Türetme, kelime kök veya gövdelerine getirilen eklerle yeni kelimeler elde edilmesidir. Derleme, Anadolu ağızlarında konuşulan bazı kelimelerin standart dile kazandırılması yoludur. Tarama, eski yazılı metinlerinde geçen Türkçe kelimelerin belirlenip ilgili zamanın şartlarına uygun yeni kavramlar üreten yoldur. Birleştirme ise, tek bir kelimeyle karşılanamayan kavramların birden fazla kelimeyle anlatılmasıdır.

Söz varlığı, bir dilde sadece bazı seslerden oluşmuş örüntüler değil, aynı zamanda toplumu geleceğe taşıyan maddi manevi değerlerin taşıyıcısı konumundadır. Sosyal bir varlık olan ve toplumu meydana getiren insanlar, varlıklarını devam ettirebilmek için iletişim kurmak mecburiyetindedir. İletişimin en çok tercih edileni sözlü olanıdır. Aynı zamanda toplumlar da başka toplumlardan etkilenir. Bu etkilenme toplumun söz varlığını da etkiler. Bir dilin söz varlığı, o dilin diğer diller arasındaki yerini belirler. Bu kavram Türkçede; söz varlığı, söz dağarcığı, söz hazinesi ya da kelime hazinesi gibi adlarla anılır. Türkçe Sözlük (2011)’te de söz varlığı yine aynı biçimde isimlendirilir.

Dil bir hazinedir. Bu hazine bünyesinde; deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler içerir. Dilin içerdiği bu öğeler ve nicesi söz varlığı olarak adlandırılır. Yani dilin kavram alanına giren sözcüklerin bütünü söz varlığı yahut kelime dağarcığı olarak adlandırılır denebilir. Öte yandan sosyal bir varlık olan dil, sürekli değişip gelişir. Başka milletlerden alınan sözcükleri de bünyesine katan dilin kapsam alanı oldukça geniştir. Yalnızca yabancı sözcüklerle kendini yenilemeyen dil, aynı zamanda kendi bünyesi içinde birtakım yeniliklere gider. Bu da yeni kelimeler türetme yoluyla olur. Çağın gereklerine uyarak yeni kelimeler türetme yoluna gidilen dilde eskiyen kimi kelimeler de artık unutulmaya yüz tutar. Buna göre kelime dağarcığı artan, bir yandan da değişen, yenilenen bir hazinedir.

Söz varlığı ilgili dilin yalnızca sözcüklerini değil deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler gibi anlatım kalıplarını da kapsar. Konuyla ilgili olarak Aksan (2006, s.7) söz varlığını yalnızca simgeler bütünü olarak görmenin ötesinde onu, maddi ve manevi kültürün taşıyıcısı olduğunu, o dili konuşan toplumun kavram dünyası ile dünya görüşünü içerdiğini de belirtir. Aksan (2006) düşüncelerini, Türk toplumlarındaki aile ilişkilerinin önemini söz varlığından yararlanarak somutlaştırır. Şöyle ki, Türklerde elti, görümce, baldız, yenge gibi ayrı ayrı kavramlar belirlenmiş bulunurken Hint-Avrupa dil ailesinin Roman ve Germen kollarının her birinde bu kavramların tümü tek bir sözcükle anlatım bulmaktadır: Fr. belle-sour, İng. sister-in-law, Alm. Schwagerin. Aynı şekilde, Türkçede amca ve dayı ile teyze ve hala yine ayrı kavramlar halindedir.

Toplumlar tarihî süreçte birbirleriyle etkileşim hâlinde olmuşlardır. Toplumların etkileşim hâlinde olması dillerinin de birbirinden etkilenmelerine ve diller arasında sözcük alışverişlerine neden olmuştur. Toplumların birbiriyle etkileşimi dillerin söz varlıklarını da etkilemiştir. Dillerin diğer dillerden almış oldukları dil malzemeleri de dilin söz varlığı kapsamına giren öğelerdendir.

Aksan (2000, s.114-115) konuyla ilgili bir başka yazısında ise söz varlığı ve içerdiği unsurlar ile ilgili şöyle der: Söz varlığı kavramı, bir dilde sözcüklerle birlikte deyimleri, atasözlerini, terimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış sözleri içine almaktadır. “Genel Sözlük” niteliğindeki bir sözcük incelendiğinde, ölçünlü (standart) Türkiye Türkçesinin, İngilizce, Fransızca, Almanca gibi dillerle karşılaştırıldığında daha az bir sayıdaki (60-70.000) madde başının bulunduğu görülür. Fakat sadece dildeki sözcük

sayısı, o dilin zenginliğinin ölçütü değildir. Kaldı ki, bu açıdan incelendiğinde İngilizcenin sözcüğünün çok büyük bölümünün Fransızca, Latince, Yunanca kökenli olduğu, buna karşılık, güçlü bir dil devrimi geçiren Macarcanın bugün daha geniş bir söz varlığına sahip bulunduğu görülür. Türk dilinin deyim zenginliği, kelime türetme ve üretme gücü, ikilemelerin zenginliği, Anadolu ağızlarındaki söz varlığının yabancı dil etkisine rağmen yüksek rakamlarla günümüze ulaşabilmesi dilimizin zenginliğinin en önemli kanıtlarındandır.

Bir dil, bünyesinde barındırdığı atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, terimler gibi unsurlarla çeşitlilik ve zenginlik kazanır. Bir toplumun içerisinde bulunduğu yaşam koşulları, dünyaya bakış açısı, dinî görüşleri, edebî zenginliği ve geçmişi de söz varlıklarını geliştirip, zenginleştirir. Türkçenin söz varlığı açısından zengin bir dil olması bundan ileri gelmektedir.

2.3.1. Söz Varlığını Oluşturan Unsurlar

2.3.1.1. Temel Söz Varlığı

Temel söz varlığı, ‘insan’ı ilgilendiren tüm kavramları kapsar. Nitekim organ isimleri, günlük yaşamda çokça kullanılan fiiller, yiyecek-içecek isimleri, sayı isimleri, akrabalık isimleri gibi sözleri temel söz varlığının kapsamındadır. Bu kelimeler, insan için birinci derecede önem taşır. Çünkü insanlar, günlük yaşantılarını idame ettirebilmek için bu kavramlara ihtiyaç duyar. Çekirdek kelimeler olarak da adlandırılan temel söz varlığına ait kelimeler aynı zamanda, diğer söz varlığı öğelerinin kurulumunda da yer bulurlar.

Söz varlığı öğelerinin temelinde çekirdek sözcükler de denen temel söz varlığı bulunur. Aksan (2006, s.26) temel söz varlığının odak noktasına ‘insan’ı koyar. Çünkü insanın organları, günlük yaşantısında en çok gereksinim duyduğu kavramlar (yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek... gibi), akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar temel söz varlığının kapsamına girer. Ayrıca yiyecek isimleri, tarım ve hayvancılık kavramları da yine bu başlık altında toplanır.

Dilin çekirdeğini oluşturan temel söz varlığı, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insana ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtır. Kuşaktan kuşağa aktarılıp yüzyıllar boyu korunan sözcükler temel söz varlığının örnekleridir: baş, el, göz gibi.

Aksan'a (1979, s.19) göre, temel söz varlığındaki sözcükler, bir dilde değişikliğe en az uğrayan sözcüklerdir. Temel söz varlığı içerisinde, söz dünyamızda birinci derece rol oynayan sözcükler, türetme gücü yüksek olan sözcükler, kullanım alanı geniş olan sözcükler, çeşitli deyimlerde temel olarak kullanılan sözcükler yer almaktadır.

2.3.1.2. Deyimler

Deyimler, geçmişten bugüne taşınan dil mirasların başında gelmektedir. İlk söyleyeni belli olmamakla beraber, günümüze kadar gelmiş, konuşma ve yazı dilinde sıkça kullanılan, dilimizin zenginliğinin göstergelerinden birisi olan, çarpıcı, dile çekicilik katan, kalıplaşmış aktarımlardır. Anadolu ağızlarında bulunan deyimler haricinde, Türkiye Türkçesinin yazın dilinde 8.000'e yakın deyim varlığı bilinmektedir. Her deyim ve atasözünün ortaya çıkış öyküsü vardır. Bir durum veya olay neticesinde ortaya atılan bu anlatım kalıplarının, kültürel derinliğe sahip olmayan kişiler tarafından doğru anlamaları beklenmez. Yabancı bir dili öğrenirken özellikle atasözleri ve deyimleri anlamakta güçlük çekilmesinin başlıca nedeni de budur.

Deyim kavramının tanımlarından bazıları şöyledir:

Türkçe Sözlük'te (2011, s.651) deyim, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği olarak tanımlanırken Günay (2007, s.244) deyim, kendi anlamı dışında başka bir anlamda kullanılan kalıplaşmış sözler şeklinde tanımlamıştır. Hatiboğlu'na (1982, s.38-39) göre deyim, gerçek anlamı dışında kullanılan kalıplaşmış birden çok sözcüktür. Korkmaz (1992, s.43) ise deyim, çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği olarak tanımlamıştır.

Deyimler, o dili konuşanların hayal gücünü, kıvrak zekâlarını, nükte eğilimlerini, anlama boyutlarını, anlatım zenginliklerini ortaya koyması bakımından bir dilin söz varlığının en önemli öğeleri arasındadır. Deyimler aynı zamanda bağlı bulunduğu millete aittir. Yani milli öğelerdir. Örneğin etekleri zil çalmak, göze girmek,

gözden düşmek vs. bu deyimler dilimize aittir. Başka dillerde de aynı durumu anlatan başka deyimler mevcut olabilir fakat bu durum yine de bu deyimlerin milli olma özelliklerini değiştirmez.

Türkiye Türkçesindeki deyimler anlatım gücünün ne denli yüksek olduğunu, bu sözlerin olayları, durumları, insan yaradılış ve davranışlarını somutlaştırarak bir tiyatro sahnesinde canlandırırçasına dile getirmesiyle ortaya koyar (Aksan, 2000, s.110).

Deyim kavramı için Osmanlıcada uzun süre darbimesel daha sonraları ise ta'bir i istilâh kelimeleri kullanılmıştır. Darbimesel daha çok atasözlerini karşılayan bir terimdi. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren avama ait hikmetli sözlerin toplanması ile birlikte bu terimlerin kapsamları daralarak ta'bir kelimesi kullanılmıştır. Bu kavram Fransızcada locution; İngilizcede locution, idiom, formula, expression; Almancada ise ausdrück, redensart; Rusçada frazeologizm, obraznoye, vırajeniye kelimelerinin karşılığıdır. Cumhuriyet döneminde ise ta'bir uzun süre kullanılmış ve daha sonra deyim kelimesi Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından 1935 yılında İstanbul'da bastırılarak dağıtılan Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu'nda tabir=terme, expression karşılığı olarak teklif edilmiş ve zamanla tutmuştur (Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu (1935)'ndan akt. Sinan, 2015, s.17).

Deyimler kısa metinlerdir; duyguları, düşünceleri, hayal ve istekleri, hayat deneyimini en kısa yoldan dilin verdiği güçle, çoğu zaman mantığın dışına taşarak ortaya koymaya çalışan sözlerdir. Deyimler insan hayatının her safhasını, her türlü kişilik yapısını sergileyebilecek yapıda sözlerdir. Bu bakımdan insanların sözü etkili kılma yolunda başvurduğu araçlardan biridir. Bu özellikleriyle de Türk dili, Türk milletinin ortak zevkini anlatmak üzere deyim yaratma sürecini sürdürmektedir. Deyimler, kesin bir yargı bildirmezler. Bu bakımdan daha çok kullanılan söz varlıklarıdır. Bu özelliklerinden dolayı da çok sayıda kelimeyi bünyelerinde barındıran sözlerdir (Sinan, 2015, s.14).

En az iki sözcükten oluşan deyimlerde sözcükler asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar kazanmışlardır. Kalıplaşmış sözcüklerin başında gelen deyimlerdeki sözcüklerin yeri değiştirilemez. Atasözleri gibi öğüt ve ders verme amacı gütmeyen deyimlerin büyük çoğunluğunun ortaya çıkış öyküsü vardır. Deyimler bir olayı, durumu

düz bir şekilde ifade etmek yerine dolaylı ve sanatsal biçimde ifade eder. Deyimlerin büyük çoğunluğu asıl anlamından uzaklaşıp mecaz anlamda kullanılır. Bu sebeple, deyimlerde sanatsal bir hava hâkimdir.

Karaağaç (2012, s.35) deyimlerin, yapıcı tek tek anlamları olan sözlerden oluşmalarına rağmen, bir bütün olarak anlam kazanan söz birimleri olduğunu ve bütünleşme sürecinin sonunda, deyimlerin de parçaları olan sözlerin, anlam bakımından birbiriyle kaynaştığını ifade eder. Anlam parçaları birbiriyle kaynaşan sözlerin günümüzde biçim birimlere ayrılmadan, bütünüyle kök söz olarak değerlendirilmesi gibi, deyimler de anlamlık parçalara ayrılmayan, anlam bütünlüğü gösteren birim olarak değerlendirilebileceğini dile getirip şu örnekleri sıralar: aba altından değnek göstermek; abacı kebeci, sen neci; abayı yakmak; adam sarrafı; adı batasica; adı çıkmış dokuza....

Bir milletin dünya görüşünü, düşüncelerini, gelenek-göreneklerini ve hayat felsefesini etkili ve çekici bir şekilde yansıtmakta büyük bir önem taşıyan deyimler dili canlı ve etkili kılar. Türkçe, deyimler yönünden her lehçesiyle oldukça zengin bir dildir. Bu da onun köklü geçmişine, kelime türetmedeki esnekliğine ve kültürünü koruyup geleceğe nakletmesiyle ilgilidir.

Sinan (2015, s.83-233), deyimlerin özelliklerini şekil ve söz dizimi ile kavram özellikleri olmak üzere iki başlık altında sıralamıştır. Deyimlerin şekil özelliklerini özetleyecek olursak şunlar söylenebilir: Deyimler az kelime ile kurulan çarpıcı anlatımlardır, en az iki kelimedenden oluştukları ve dokuz kelimeye kadar ulaşabildikleri tespit edilmiştir. Deyimlerin bir diğer önemli özelliği de kalıplaşmalarıdır. Belli bir fiil çekimi ile kalıplaşmış bu deyimlerin oranının % 5 civarında olduğu bulunmuştur. Deyimlerin bir diğer özelliği de zaman içinde anlam ve şekil değişimine uğramasıdır. Ayrıca her ne kadar kalıplaşmış ifadeler olsalar da bazı deyimlerde kelime başında, ortasında veya sonunda birtakım kelimelerin kendisine yakın anlamda bir başka kelime ile yer değiştirdiği de görülmüştür. Söz dizimi açısından ise; kelime grubu biçiminde kurulmuş deyimler, cümle biçimindeki deyimler, ol- ve et- yardımcı fiilleri ile kurulan deyimler ile deyimlerin kuruluşundaki diğer önemli öğelerden olan ahenk unsurları, olumsuz olarak kalıplaşan deyimler, soru cümlesi biçiminde olan deyimler, ne... ne... yapılarında karşılaştırma içerikli deyimler ve 'kendi' dönüşlü zamiri ile başlayan deyimler olmak üzere 11 başlık altında toplanabilir. Deyimlerin kavram özelliklerine

yönelik olarak da şunlar söylenebilir: Deyimlerde bazı kavramları aktarabilmek için zaman ifadelerinden, daha çok soyut kavramları somut bir nesneye benzetme açısından insan vücudunun ve organlarının isimlerinden, hayvan isimlerinden ve özelliklerinden ayrıca Türk kültüründe özel anlamları olduğu düşünülen belli sayılardan faydalandığı görülmüştür.

Elçin (2001, s.643-644), deyimlerin dilbilgisi bakımından aldığı şekilleri şu şekilde sıralamıştır: Master hâlindeki deyimler, her zamanlı fiil kipleriyle kullanılan deyimler, isim ve fiil çekimine giren deyimler, kalıplaşma sebebiyle fiil çekimine girmeyen az sayıda deyimler, hiçbir fiil kipi taşımadıkları için cümle hâlinde bulunmayan deyimler, cümle hâlinde olmayıp kelimeleri çekime giren deyimler, iyelik (mülkiyet) ekleri ile kurulan deyimler, tekrarlanan deyimler, aynı kelimenin tekrarı ile yapılan ikizleme deyimler, kafiye deyimler, olumsuzluk kavramlı kalıplardan oluşan deyimler, eski kalıplardan oluşan deyimler, atalar sözünden yapılan deyimler, hikâye ve fıkralarla ilgili deyimler ve geleneklere dayanan deyimler.

Deyimlerdeki kelimeler asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar kazanır. Deyimlerin büyük çoğunluğu mecaz içeriklidir. Bu sebeple çoğu deyim, mantık dışı görünür. Duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan deyimler, cümle içerisinde isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görevlerinde bulunurlar. İki veya daha çok sözcükten meydana gelen deyimlerde soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvurulur.

Sonuç olarak deyimler, söyleyeni belli olmayan ve daha çok mecazi unsurlar içeren sözcüklerdir. Ortaya çıkış öyküleri de birbirinden ilginç olan deyimler, sözü zenginleştirme ve etkili kılmada kullanılan yollardan biridir. Atasözleri gibi kısa ve özlü anlatım sahip deyimler bağlı olduğu dilin ve o dili konuşan milletin izlerini taşır.

2.3.1.3. Atasözleri

Söz varlığımızın zenginliklerinden bir diğeri de atasözleridir. Söyleyeni belli olmayan atasözlerinin en önemli özelliği, ders ve öğüt vermektir. Bir durumu, olayı tek bir cümleyle özetleyebilen ait olduğu toplumun inanışlarını, yaşam biçimlerini, değerlerini yansıtır. Türkçede 5000 civarında atasözünün olduğu tahmin edilmektedir.

Yıllar süren tecrübelerin sonunda ortaya çıkan atasözleri kısa, özlü ve öğüt verici niteliğe sahiptir. Atasözü, Türkçe Sözlük'te (2011, s.180), uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenip öğüt veren sözler olarak tanımlanırken; Korkmaz (1992, s.15) atasözünü, söyleyeni belli olmayan, uzun denemelere ve ortak dünya görüşüne sahip kısa, özlü, kalıplaşmış söz, şeklinde tanımlamıştır.

Elçin (2001, s.623) atasözünü 'atalar sözü' olarak tabir eder. Atasözünün kelime tarihini eserinde şöyle ortaya koyar: XI. asırda "sav" sözcüğünün yanı sıra yazı dilinde "mesel" tâbirinin kullanıldığını, Habeşçede "mesl, mesâle"; Ârâmicede "meslâ" ve "mâsâl" sözü Arapçada "masal, mesel" ve çokluğu "emsâl" olarak "mukayese ve karşılaştırma" anlamlarına gelen atalar sözü biçimine yaklaştığını ifade eder. Kelimenin "mesel, durub-i emsâl, darb-ı mesel" şekillerini ise XX. asır başlarına kadar yazılmış bazı edebî ve fikrî eserlerde görmenin mümkün olduğunu belirtir.

Atasözleri, milletlerin uzun yıllar sonucu edindiği tecrübelerin mahsulüdür. Bir olay veya durum karşısında biri tarafından söylenen, daha sonra kabul görüp nesilden nesile aktarılan atasözlerinin en önemli ve ortak özelliği öğüt verici olmalarıdır. Bu özelliğiyle gelecek nesillere telkin maksadı da taşır. Ayrıca atasözlerindeki kelimelerin yeri değiştirilemez ve bu kelimelerin yerine eş veya yakın anlamlıları getirilemez.

Boratav (1978, s.129) da Elçin gibi atasözünü 'atalarsözü' olarak tabir eder. 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde atasözlerinin özelliklerini verir: Atasözü, günlük yaşamdan, konuşmadan bağımsız olmayan fakat ortaya çıkışı için bir vesile bekleyen bir türdür. Atasözlerini kısıklık, kesinlik, anlatımdaki aydınlık gibi özellikleri sebebiyle biçim yönünden diğer bazı söz kalıplarından ayrıldığını belirten Boratav (1978), içerik olarak da diğer halk edebiyatı türlerinden ayırır. Nitekim şiir, masal, tekerleme veya bilmecelerde karşımıza çıkan renklilik, çok anlamlılık, laf cambazlıkları atasözlerinde görülmediğini ifade eder.

Asıl amacı ders vermek olan atasözlerinin kaynağı uzun yıllar süren tecrübeler ve derin düşüncelere dayanır. Atasözlerinde deyimlerdeki gibi mecazî unsurlara pek yer verilmez. Söylenmek istenen dolandırılmadan ifade edilir. Türkçede büyük yer kaplayan atasözleri, kültür mirasının en önemli taşıyıcılarındandır.

Atasözleri çoğunlukla iki bölümden oluşur. İlk bölümde atasözünün gerçekleşmesi durumu veya şartı yer alırken ikinci bölüm atasözünün asıl bölümüdür. Bu bölümde atasözünün vermek istediği mesaj verilir. Deyimlerdeki kadar olmasa da atasözlerinde de mecazi unsurlar görülebilir. İşte bu noktada altı çizilmesi gereken nokta, halkın bir olay veya durum karşısında söylemek istediğini düz ve dolaysız bir biçimde ifade etmek yerine sanatsal bir ifadeye yer vermek istemesinden dolayısıyla halkın kıvrak zekâsından ileri gelmektedir. Atasözleri de deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. Zira deyimlerde olduğu gibi atasözlerinde de kelimelerin yeri değiştirilmez, yerlerine eş veya yakın anlamlıları getirilmez. Atasözlerinde genel olarak, halkın ortak değerini, kültürünü ve tecrübesini görürüz. Bu da atasözlerini söz varlığı içerisinde önemli bir konuma yükseltmektedir.

Aksoy (1970, s.11-26), atasözlerinin özelliklerini şekil özellikleri, kavram özellikleri ve diğer özellikler olmak üzere üç başlık altında toplamıştır. Atasözlerinin şekil özelliklerine yönelik şunlar söylenebilir: Kalıplaşmış, kısa ve özlü sözlerdir. Atasözlerinin büyük çoğunluğu bir veya iki cümleden oluşur, ikiden fazla cümle sayısı yok denecek kadar azdır. Kavram özelliklerine yönelik ise şunlar söylenebilir: Kimi atasözleri sosyal bir olay veya durum üzerine oluşurken kimileri de doğa olaylarının oluşumlarını aktarırlar. Atasözleri, uzun deneme ve gözlemlere dayanan özlü sözler olmaları münasebetiyle gelecek nesillere bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak öğüt ve ders verir niteliktedir. Atasözlerinin ders vermenin yanında yol gösterme niteliği de bulunmaktadır. Atasözlerinin diğer özellikleri ise, bazı bölgelere göre değişik şekiller alabilen atasözlerinde kıvrak bir zekâ ve etkileyici bir üslûp özelliği vardır. Ayrıca her atasözü, kendi ulusunun damgasını taşır, millîdir; başka dillere de çevrilebilirler, çeviri esnasında, anlam kaybolmaz, sadece şekil özellikleri kaybolur.

Sonuç itibariyle atasözleri tıpkı deyimler gibi halkın ortak malı olma özelliği taşıyan anlatılardır. Geçmişten gelen öğütleri yeni nesillere aktarır.

2.3.1.4. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Kalıp sözler atasözleri ve deyimlerde olduğu gibi kültürün yansıtıcısı, gelenek ve göreneklerin taşıyıcısı konumundadır. Kalıp sözler, belli durumlar neticesinde söylenmesi toplum nezdinde âdet olmuş sözlerdir.

Aksan (2006, s.34) kalıp sözleri, bireyler arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması gelenek olmuş sözler biçiminde tanımlar. Sabahları birine rastlanıldığında söylenen ‘merhaba, günaydın’dan tutun da ‘afiyet olsun, affedersiniz, güle güle’ sözlerine değin hepsi kalıp sözler dâhilindedir. Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan ve ‘eşik’ anlamına gelen bir kitapta kültürün temel taşları olarak kabul edilen kalıp sözlerle ilgili oldukça önemli bilgilere yer verilmiştir.

Bir olay veya durum karşısında söylenmesi beklenen sözlerdir kalıp sözler. Bir diğer ismi ilişki sözleri olan kalıp sözlerin, belki de en temel özelliği toplum içerisinde, çeşitli yönlerden birbiriyle ilişkili kişilerin belli bir duruma karşılık söylediği geleneksel sözlerdir. Günümüzde çoğu nezaket sözcüklerinin kaynağı da kalıp sözlerine dayanmaktadır. Örneğin; bir işle meşgul olan birine “Kolay gelsin”, evlenen bir çiftle “Allah bir yastıkta kocatsın”, yeni bir işe giren birine “Allah muvaffak etsin, Hayırlı olsun” vs.

Doğan Aksan Türkçenin Gücü (2009) adlı eserinde Türklerin toplumsal ve kültürel özelliklerine ışık tutan, dolayısıyla Türkçenin toplumsal-kültürel yönlerini ortaya koyan söz varlığı zenginlikleriyle ilgili örnekler vermektedir: Doğum (Gözünüz aydın, analı babalı büyüsün, ömrü hayırlı olsun, Allah dört gözden ayırmasın, güle güle büyütün, Allah bağışlasın...), nişanlanma ve evlenme (Allah mesut etsin, mutluluklar dileriz, bir yastıkta kocayın), ölüm (başınız sağ olsun, Allah acısını unutturmasın, Allah ecir sevabı versin, Allah sizlere ömür versin, Allah taksiratını affetsin, Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın...), vedalaşma (Allahaismarladık, hoşça kalın, güle güle, izninizle, yolunuz açık olsun...), istek (lütfen, Allah aşkına, kurban olayım...), minnettarlık (teşekkür ederim, sağ olun, Allah razı olsun, eksik olmayın, yaşa, elinize sağlık...), karşılama- karşılanma (hoş geldiniz, sefa geldiniz, hoş bulduk...) gibi. Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtan hayır dualar da kalıp sözler arasına girer: Allah gönlünüze göre versin, Allah utandırmasın, iki cihanda aziz ol, Allah kem gözden esirgesin... gibi hayır dualar büyük bir çoğunluğuyla, Türklerin dini inanışlarından kaynaklanan kalıp sözlerdir (Aksan, 2009, s.164-168)

Canbulat ve Dilekçi (2013, s. 227) çalışmalarında kalıp sözleri hayır – dua, beddua ve toplumsal-kültürel ilişkilerde kullanılan kalıp sözler olarak üç ana başlık

olarak ele almışlardır. Toplumsal-kültürel ilişkilerde kullanılan kalıp sözleri de kendi içinde on yedi başlık altında toplamışlardır. Bunlar: Selamlaşma bildiren kalıp sözler, karşılama kalıp sözleri, hatır sorma kalıp sözleri, vedalaşma (uğurlama) kalıp sözleri, yüceltme bildiren kalıp sözleri, teşekkür etme kalıp sözleri, söz verme kalıp sözleri, duygusal tepki bildiren kalıp sözler, dinî inanç bildiren kalıp sözler, bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözler, uyarma, eleştirme veya tehdit etme bildiren kalıp sözler, tebrik etme kalıp sözleri, özür dileme kalıp sözleri, bir istek bildiren kalıp sözler, soru cevap isteyen kalıp sözler, genel bir davranış veya düşünce bildiren kalıp sözler, diğer toplumsal ilişkilerde kullanılan kalıp sözler.

Yukarıda sıralanan kalıp sözlerin başlıklarına bakıldığında Türklerin, hayatın hemen her alanına, yerine ve zamanına uygun bir sözü bulunmaktadır. İnsanın kimi zaman mutlu bir anına şahitlikte kimi zaman da en kötü gününü paylaşmada ifade edilen kalıp sözler, deyimler ve atasözleri gibi cümlede kalıplaşma özelliği gösterir. Yani kalıp sözlerin de cümle içerisinde yeri değiştirilemez yahut yerine o kelimeyi ifadede başka bir kelime konulamaz. Örneğin, ‘hoş geldiniz’ kalıp sözü yerine ‘iyi geldiniz’ denemez yahut ‘afiyet olsun’ kalıp sözü yerine ‘olsun afiyet’ sözü gelemmez.

Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tutan kalıp sözler, Türkler arasında, insan ilişkilerinin sıklığını ve toplum yaşamında yerleşmiş gelenekleri yansıtan toplumsal- kültürel olgulardır. İnsanî ilişkilere gerek gelenekten gelen gerekse de dinin emrettiği üzere oldukça önem veren Türklerin dilinde bu sözlerin zenginliği yadsınamaz.

Kalıp sözlerin bir başka özelliği de mecazî söyleyiştir. Hemen her kalıp söz gerçek anlamıyla kullanılırken kimi kalıp sözler de tıpkı atasözlerinde olduğu gibi daha sanatsal bir ifade içermesi münasebetiyle mecazî söyleyişe yer verilir.

Kalıplaşma ve kalıplaşmış sözler, dilbiliminde üzerinde söz söylenirken en temkinli davranılması gereken konulardandır. Nitekim bugüne kadar ne kalıplaşmanın tam olarak ne demek olduğuna dair herkesçe kabul edilen bir tanıma ulaşılmıştır, ne kalıplaşmanın sistematığı belirlenebilmiştir, ne de nelerin söz kalıpları havuzunda yer alıp nelerin yer almadığı açıkça ortaya konulabilmiştir. Herhangi bir dilin kalıplaştırma süreçleri ve söz kalıpları bile tam olarak ortaya konulamadığı için kalıplaştırmanın evrensel yasalarının tespiti ise daha büyük bir güçlük olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü kalıplaştırmanın ve söz kalıpları üretmenin dinamikleri her kültürde başka başkadır ve bu kültürel farklılıklar dil bilimcilerin bu dilsel üretim düzlemlerine görece bir mesafede durmalarına neden olmaktadır. Buna rağmen yapısal

(structural) bir bakış açısıyla *sözcük sırası ve birimlerinin değişmez bir biçim aldığı, yapısal olarak kapalı ancak anlamsal olarak son derece üretici söz birlikteliklerine* “söz kalıbı” deme eğilimindeyiz. Söz kalıpları dizisinde (paradigma), diziminde (syntagma), sözcük sırasında değişimlerin olmadığı, sıklığı yüksek ve toplam anlamının bünyesindeki sözcüklerin her birinin anlamından büyük ölçüde farklı olduğu öbekselleştirilimlerdir. İşlevsel (functional) bir bakış açısıyla ise ezberi güçlendirdiğini ve kullanıcıya düşüncesini karşı tarafa en kısa sürede ve en az çabayla aktarma kolaylığı sağladığını söyleyebileceğimiz bu *hazır yapıların* kullanımı, doğal olarak sözlü kültürlerde ve sözlü dilde daha çok tercih edilmektedir. Çünkü sözlü kültürlerde söz kalıbı kullanmak bilişsel bir gereksinimdir ve yaşamsal bir öneme sahiptir. Yazılı kültürlerde ve yazılı dillerde söz kalıplarının kullanımı ise retorik işlevlidir; bu düzlemde söz kalıbı kullanmanın amacı daha çok sözü etkili ve çarpıcı bir biçimde dile getirmektir (Özezen, 2016, s.70).

Kalıp sözler, aynı durum karşısında aynı sözcüklerin söylenmesiyle oluşmuştur. Türk dilinin inceliğinin ve zenginliğinin bir diğer kanıtıdır kalıp sözler. Aynı zamanda, sözü etkili biçimde anlatma bakımından Türkçenin ne denli güçlü olduğunu kanıtlayan örneklerdir.

Özetle Türk dili, kalıp sözler açısından son derece zengin bir dil ki hemen hemen her olaya, her duruma uygun bir kalıp söz vardır. Örneğin; iş yapan kişiye “kolay gelsin”, “hayırlı işler”, sınava girecek olanlara “Allah zihin açıklığı versin”, bebeği olan aileye “Allah analı babalı büyütsün”, yeni bir şey almış birine “güle güle kullan”, yeni bir giysi almış ya da giymiş birine “güle güle giyin”, “üzerinde paralansın”, yeni evlenen çiftte “Allah bir yastıkta kocatsın”, yemek yedikten sonra “ellerinize sağlık”... gibi ifadeleri kullanırız. Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tutan kalıp sözlerin çokluğu, Türkler arasında, insan ilişkilerinin sıklığını ve toplum yaşamında yerleşmiş gelenekleri yansıtan toplumsal- kültürel olguların ne denli yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir.

2.3.1.5. Kalıplaşmış Sözler

Her toplumda ünlü kişiler tarafından çeşitli vesilelerle söylenmiş veciz sözler vardır. Her dilde rastlanan kalıplaşmış sözler, ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belli bir durumda, belli bir olay dolayısıyla söyledikleri, evrenselleşmiş sözlerdir. Caesar’ın “Sen de mi Brutus”, Diogenes’in “Gölge etme, başka ihsan istemez(m)” biçiminde Türkçede de kullanılan kalıplaşmış sözleri çeviri

yoluyla aktarılmıştır. Shakespeare’in ünlü Hamlet yapıtında geçen “to be or not to be, that is the question” sözü, çoğu dilde –özellikle ilk bölümüyle- özgün biçiminde kullanılmaktadır (Aksan, 2006, s.35).

Mevlana’nın “Gel, ne olursan ol yine gel”, Ziya Paşa’nın “Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz” sözleri artık dilimize pelesenk olmuş, uygun durumlarda herkesçe kullanılan kalıplaşmış sözlerdir.

2.3.1.6. Çeviri Sözcükler

Çeviri sözcükler, bazı kavramların adlandırılmasında başka dillerden faydalanılan isimlerdir. İsimlendirme yapılırken ilgili kavramın o dildeki karşılığının paralelliği önemlidir. Örnek verilecek olursa; Türkçede *banyo yapmak, yıkanmak* yerine *banyo almak* (İng. *To take bath*), *gam yemek* (F. *Gam horden*); Ar. *şemsiye*’nin “yağmur” için kullanıldığı halde “güneşlik” anlamı ile girmiş olması (Türkçeye göre *yağmurluk* olmalıydı); Alm. *Vergismeinnicht*, İng. *Forget-me-not*’ın Türkçede *unutma beni*; İt. *Bella donna*, Fr. *belle dame*’ın Türkçede *güzelavrat otu* ile karşılanması (Korkmaz, 1992, s.36).

Toplumlar arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak her dil başka dillerden etkilenir. Bu etkilenme ve etkileşim neticesinde kelime alışverişi olması pek tabiidir. Aksan (Aksan, 2006, s.39) çeviri sözcükleri tam çeviri sözcükler, yarı çeviri sözcükler, bağımsız çeviri sözcükler ve anlamı etkilenenler olmak üzere dörde ayırır.

Günümüz teknoloji çağının vazgeçilemez unsurlarından biri iletişimin hızlılığı ve yaygınlığıdır. Nitekim bugün dünyanın neresinde olursa olsun meydana gelen bir olay, hareket veya durum anında hemen her yerde yankı bulup yayılmaktadır. Bu kolaylıklar neticesinde dillerden çeşitli sözcükler aynen alınır yahut ilgili dilin bünyesinde bir kavramla yer bulur. Buna da çeviri sözcükler adı verilir. Hemen her alanda karşımıza çıkan çeviri sözcüklerin kapsamı oldukça geniştir: Eğitim, sağlık, ekonomi...

Çeviri sözcüklerin kullanımını belirleyen dillerin etkileşim ilişkisidir. Örneğin bir dönem Farsçanın büyük tesiri altına giren Türkçe çokça Farsça kökenli sözcük yer almaktadır: gam, oruç, peygamber... Özellikle Tanzimat döneminde ise Fransızcanın

yoğun etkisi yine dilde kendini açıkça göstermektedir. Yazı ve medeniyet dili olarak atfedilen Arapça ve Farsçanın etkisinin ardından bir de Fransızcanın dilde hâkimiyeti Türkçenin yaratıcılığını ve işlekliliğini büyük oranda azaltmıştır. Ancak millîleşme hareketiyle birlikte dili yeniden canlandırmak ve zenginliklerini korumak hamlesi başlamıştır. Burada belirtilmesi gereken bir başka husus da kitle iletişim araçlarının varlığı ve etkisidir. Zira bir sözcüğün kitle iletişim araçları vasıtasıyla birden çok dile çevrilmesi eskiye nazaran daha kolaydır.

2.3.1.7. Terimler

Terimler, belli bir sanat, ilim, bilim, meslek ve spor dalında kullanılan özel kavramları ifade eder. Örneğin, edebiyatta gazel, geometride üçgen, futbolda şut, tiyatrodaki perde vs.

Korkmaz (1992, s.149) terimi, bilim, teknik, sanat, spor, zanaat alanlardaki özel anlamlardaki kavramlara verilen isim olarak tanımlar.

Konuyla ilgili olarak Aksan (2006, s.36) şunları ifade etmiştir: Her dilde bir terim sözvarlığı bulunur. Bilim, sanat, zanaat, teknik alanlarına ait kavramlara terim denir. Oldukça geniş bir çerçeveye sahip olan terimler hemen her alanda varlığını gösterir. Atom, molekül, alüminyum, bakteri nasıl, bir terim olarak kabul edilirse, dişçilikteki dolgu, köprü, müzikteki soprano, alto, marangozluktaki diş de aynı biçimde birer terimdir. Bazı terimler yaygın kullanımı neticesinde genelleşir ve terim olma niteliklerini yitirebilir. Örnek verilecek olursa, radyo, telefon sözcükleri bugün günlük yaşamın içinde yer aldıklarından terim olarak sayılmazlar fakat elektronik sözlüklerde yine de terim olarak varlıklarını sürdürürler.

Terim kavramının kesin bir sınırı yoktur. Hamza Zülfikar Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları (1991) kitabında, terimlerin genel niteliklerini vermiştir. Bu nitelikler şu şekilde özetlenebilir: Terimler genel olarak tek anlamlı öğelerdir, anlamları değişmez ve değişik anlamlarda kullanılamazlar. Terimler, halk ağzındaki sözcükler arasından seçilebilir. Öte yandan halk arasında çeşitli zanaatların (kuyumcu, demirci gibi) kullandığı, mesleki kavramlar da terim sayılır. Terimler türetilirken, yeni beliren ya da yerlileştirilmek istenen kavramlar karşılanırken bazı yollara başvurulur. Bu yollar:

dilin kendi ögelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla, birleşme yoluyla, dilin unutulmuş, bazen de lehçe ve ağızlarında yaşayan ögelerinin yeniden canlandırılması yoluyla, başka dillerden çeviriler yoluyla, dilin kendi kök ve ekleri ile türetme yoluyla olarak sıralanabilir (Zülfikar, 1991, s.20-23).

Hayatın hemen her alanında bilhassa teknolojik gelişmelerin ve yeniliklerin artması dili yeni kelimeler türetme ve üretmeye mecbur kılmaktadır. Zaten bir dil, ne kadar canlı ve sürekli olursa o denli kalıcı da olacaktır. Bu hususta karşımıza çıkan bir kavram da 'işlek dil'dir. İşlek dil, dilin canlı ve sürekli oluşuyla doğru orantılıdır. Bir dil, yeniliklere ne denli, yatkınsa o denli işlektir denebilir. Türkçenin kalıcılığının belki de en önemli özelliği işlek oluşudur. Sondan eklemeli bir dil olması sebebiyle dilimiz, kelime türetmede çok esnektir. Bu esnekliği de ona, işlek bir dil dolayısıyla yaşayan ve yenilenen bir dil vasfı yükler.

Sonuç olarak, durmadan gelişen bilim dalları ve sanat kolları karşısında Türkçeyi yabancılaşmaya yol açacak tehlikelerden korumak için terimlerin Türkçe karşılıklarını bulmak dili yozlaşmadan ve yabancılaşmadan kurtaracak en önemli yollardandır.

2.3.1.8. Yabancı Sözcükler

Bir milletin başka milletlerle hiçbir ilişki kurmamasına nasıl ihtimal yokken dillerin birbiriyle kelime alışverişinde bulunmamasına da o denli ihtimal yoktur. Her dilde bir başka dilden sözcükler bulunması gayet tabiidir. Bu hususta önemli olan ölçüyü kaçırmamak, dili tamamen yabancı dillerin etkisi altına sokmamaktır.

Korkmaz (1992, s.167) yabancı sözcükleri bir dilin kendi kökünden gelmeyen sözcükler olarak tanımlar: adalet, inkılap, asalet, estetik, karne, psikoloji, spor vb. Bazı yabancı kökenli kelimeler zaman içerisinde Türkçeleşerek alıntı kelime özelliği kazanırken bazıları da asıl halini korumayı sürdürür. Bu nedenle Korkmaz (1992), yabancı kelimeleri, alıntı kelimeler ve gerçek yabancı kelimeler olarak ikiye ayırır. Aksan (2006, s.29) da Korkmaz gibi yabancı sözcükleri iki başlık altında toplar. Bunlar: dile yerleşmiş yabancı sözcükler ve dile yerleşmemiş yabancı sözcüklerdir. Dile yerleşen sözcüklerin gerek ses gerek de yerleştiği dilin kurallarına uyum bakımından

yabancılığı artık belli olmaz. Örneğin, çerçeve (Far.), surat (Ar.). Dile yerleşmeyen yabancı sözcüklerde ise durum tam tersidir. Yani ilgili dilin fonetiğine ve kurallarına uyum göstermez bu sebeple yabancılığı hemen belli olur. Örneğin, oksijen, lokomotif.

2005 yılında yayınlanmış olan Türkçe Sözlükteki yabancı sözcükler incelendiğinde aşağıdaki tabloyla karşılaşılır:

Tablo 1. Türkçe Sözlükteki Yabancı Sözcükler

Dil	Sözcük Sayısı	Dil	Sözcük Sayısı
Arapça	6.463	Macarca	19
Fransızca	4.974	Eski Yunanca	14
Farsça	1.374	Moğolca	13
İtalyanca	632	İbranice	9
İngilizce	538	Bulgarca	8
Yunanca	399	Japonca	7
Latince	147	Portekizce	4
Almanca	85	Norveççe	2
Rusça	40	Fince	2
İspanyolca	36	Arnavutça	1
Slavca	24	Korece	1
Ermenice	23	Sırdca	1

Bu verilere göre, Türkçedeki sözcüklerin toplam % 14,18'i (104.481 sözcüğün 14.816'sı) yabancı dillerden Türkçeye girmiştir (Hassan, 2018, s.18).

İslamiyetin kabulünden sonra Arapça sözcükler dilimize yerleşmeye başlamış, Karahanlı dönemindeki Kutadgu Bilig'de yabancı öğelerin oranı % 1–2 iken, iki yüzyıl sonra yazılan Atebetü'l-Hakâyık'ta bu oran %20-26'ya çıkmıştır. Eski Anadolu

Türkçesinde, başlangıçta düşük olan sayı giderek yükselmiştir. Osmanlı Döneminde Arapçanın yanı sıra Farsçanın yazın alanında kullanılması yabancı ögelerin oranını birdenbire yükseltmiştir. Divan şairlerinden Bâkî’de %65, Nef’î’de %60, Nâbî’de %54 oranında yabancı sözcük bulunmaktadır. Tanzimat döneminin şair ve yazarlarından Namık Kemal’de %62, Şemsettin Sami’de %64, Türkçülük akımının temsilcisi Ziya Gökalp’te %55’tir. Anadolu’da bir süre Arapçanın, bir süre de Farsçanın resmi dil oluşu da buna eklenince yazın dilindeki yabancılaşıma pek çok ögenin yitirilmesine unutulmasına neden olmuştur. Arapça ve Farsçanın sözcükler, tamlamalar, birtakım anlatım biçimleri yoluyla Türkçe üzerindeki güçlü etkisinin izleri, kimi çabalara karşın, Dil Devrimi’ne kadar sürmüştür (Aksan, 2006, s.127-129).

Türkler tarih boyunca çok farklı milletlerle ve ülkelerle etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim devamında iletişimi ve nihayet sözcük alışverişini getirmiştir. Bundan ötürü, Türkçenin uzun yıllar din değişikliği sebebiyle Arapça, çevresel yakınlık sebebiyle de Farsça etkisinde kaldığı öyle ki Türkçe kelimelerin oranının azalırken yabancı sözcüklerin dilimize hızla yerleştiği ve konuşulageldiği girift ve ağdalı bir dil olan Osmanlı Türkçesi doğmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçenin birleşiminden oluşan Osmanlı Türkçesi, devletin ıslahatlar yapma ihtiyacına kadar uzun yıllar hüküm sürmüştür. Islahatlar dönemiyle dilde bu kez Fransızcanın etkisi görülmeye başlanır ve Dil Devrimi’ne kadar da bu etki sürer. Dil Devrimi ile Türkçe, yerleşmiş yabancı sözcükler haricinde kalan dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin çoğundan sıyrılır.

2.3.1.9. İkilemeler

Söz varlığının bir başka ögesi de ikilemelerdir. İkilemeler, diğer söz varlığı unsurları gibi anlatımı güçlendirip etkili kılmada başvurulmuş kaynaklardır. Çeşitli kelime/kelime gruplarıyla oluşturulan ikilemeler, sözcükbilim ve anlambilim açısından önemli yer tutmaktadır.

Hatiboğlu’na (1982, s.70) göre ikilemeler, anlama ve anlatıma güç katmak için aynı sözcüğün veya farklı seslerin yan yana kullanılmasıyla oluşan anlatım kalıplarına denir: Yavaş yavaş, ağır ağır; çoluk çocuk, ufak tefek; karma karışık, kalem malem vb.

İkilemeleri, çeşitli anlamlarla bir araya gelen iki veya daha çok kelimenin tek bir kelime gibi işlem görmesi biçimi olarak tanımlayan Korkmaz (1992), ikilemelerin türlerini dört başlık altında toplamıştır: Aynı kelime tekrarı ile kurulan ikilemeler, eş veya yakın anlamlı sözcüklerle kurulan ikilemeler, zıt anlamlı kelimelerle kurulan ikilemeler ve aynı kelimenin önsesinin değiştirilip tekrarlanması ile kurulan ikilemeler (Korkmaz, 1992, s.82).

Yunancada *hen dia dyoin* (iki ile, iki aracılığıyla bir) sözcüklerinden kurulan bu terimle anlatım bulan bu dil bilim kavramı Türkiye Türkçesinde de gerek yapı, gerekse sözcük türlerinin kullanımı bakımından çok zengin örneklerle ortaya çıkmakta, çok güçlü bir anlatım sağlamaktadır. Örneğin, aynı adın yinelenmesiyle *karış karış*, *sayfa sayfa*; aynı sıfatın yinelenmesiyle oluşan ve belirteç görevi gören *serin serin*, *aptal aptal*, *güzel güzel*; ters anlamlıların bir araya gelmesiyle kurulan *büyük küçük*, *olur olmaz*, *genç yaşlı*; eş anlamlılarla kurulan *açık seçik*, *doğru dürüst*, *kırık dökük*; çekimli eylemler, ulaç ve ortaçlarla oluşturulan *otura kalka*, *durmuş oturmuş* gibi ikilemelerin binlercesi gösterilebilir. Hele ikilemeye katılan ikinci sözcüğün, öncekinin önsesine bir ‘m’ eklenmesiyle kurulan *kâğıt mağıt*, *okul mokul*, *araba maraba* gibi örnekler, özellikle konuşulan dilde çok kullanılmaktadır (Aksan, 2006, s.60-61).

Türkçenin hemen hemen her lehçesinde çok sayıda bulunan ikilemeler, bize Türkçenin zenginliğini ve yaratıcılığını gösterir. Türlü biçimlerde iki sözcüğün yan yana gelerek oluşturduğu bu anlatım kalıpları cümleye canlılık ve zenginlik katar.

Hatiboğlu (1971, s.13-18) ikilemelerin genel özelliklerini şöyle sıralar: ikilemelerin kurulmasında ses benzerliğinin önemi ve etkisi büyüktür. İkilemelerdeki sözcükler arasında ünlü uyumu gözetilir. Birkaç bakımdan kalıplaşmış sözcükler olan ikilemelerde sıra bakımından da kesin bir kalıplaşma vardır. İkilemeyi kalıplaşmaya zorlayan belli başlı etkenler vardır. Bunlar, az heceli sözcüğün önce gelişi, ünlü ile başlayan sözcüğün önce gelişi, Türkçe sözcüklerin önce gelişi ve ‘b-’ veya ‘p-’ ile başlayan sözcüklerin sonra gelişidir.

Hatiboğlu (1971, s.18-21) aynı kitabında ikilemelerin türlerini; sözcük yapısı bakımından ikilemeler, aralıklı ikilemeler, sözcük türü bakımından ikilemeler, yapı ve kuruluş bakımından ikilemler, ad kök veya gövdelerinden kurulan ikilemeler, eylem

kök veya gövdelerinden kurulan ikilemeler, görev bakımından ikilemeler ve anlam bakımından ikilemeler olmak üzere sekiz başlık altında toplamıştır. Ayrıca ikilemeleri anlam bakımından da tasniflendirmiştir. Buna göre; iki sözcüğü de anlamlı ikilemeler, aynı anlamlı sözcüklerden kurulan ikilemeler, anlamları yakın sözcüklerden kurulan ikilemeler, anlamları karşıt sözcüklerden kurulan ikilemeler, bir sözcüğü anlamlı ikilemeler, iki sözcüğü de yarı anlamlı ikileme, anlatımıyla resim çizen ikilemeler.

Sonuç olarak aralarında ses benzerliği bulunan yakın anlamlı, eşanlamlı, zıt anlamlı veya anlamsız en az iki sözcüğün yan yana gelerek oluşturduğu bütüne ikileme denir. İkilemeler en az iki sözcükten meydana gelir. Dilin zenginliğinin en güzel ifadelerden olan ikilemeler, iki sözcüğün tek bir sözcük gibi kullanılmasıyla oluşturulur. Ayrıca ikilemeler bölünüp kullanılamazlar, sözcüklerinin yeri değiştirilemez ve aralarına başka sözcükler yahut noktalama işaretleri getirilemez. Bir diğer husus ise tek başına bir anlam ifade etmeyen bazı sözcükler ikilemelerde anlam kazanırlar.

2.3.1.10. Doldurma Sözcükler

Doldurma sözcükler, genellikle bir şeyi hatırlama veya konuşurken zaman kazanma esnasında kullanılan anlatım kalıplarıdır.

Konuşulan dilde, konuşma sırasında en sık rastlanan bu öğelerden biri, Arapça kökenli şey'dir. Çoğunlukla, anımsanmak istenen sözcük bulunamadığı zaman kullanılmaktadır: "... şey aldım... Karbonat" gibi. Hatta anımsanamayan bir eylem için, bir yardımcı eylemle birlikte şey etmek dendiğini duyarız. Bir olayın aktarılması sırasında öteden beri başvurulmuş ve yine anımsanmak için zaman kazanmayı amaçlayan 'efendime söyleyeyim' (hatta yalnızca efendim) yine bu türden öğelerdendir. Yerli yersiz kullanılan sonra ve sonracığıma da aynı amaca yönelir: "Aradan üç yıl geçmiş... sonracığıma..." gibi (Aksan, 2006, s.199).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN HAYATI VE GÖKYÜZÜ ÇİÇEKLERİ, MARTICIK İLE TİLKİ VE GECELERİ MIZIKA ÇALAN KEDİ ADLI ESERLERİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. Mustafa Ruhi Şirin'in Hayatı ve Eserleri*

1955 Trabzon doğumlu olan Mustafa Ruhi Şirin, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulunun Radyo Televizyon Program Uzmanlığı Bölümünden 1978'de mezun olmuştur. 1977'de çalışmaya başladığı TRT'de uzun yıllar yapımcılık, yöneticilik ve danışmanlık görevlerinde bulunmuştur. Çocuklara yönelik birçok radyo ve televizyon programı hazırlayan Şirin'in bu tecrübeleri çocuk ve çocuk edebiyatı üzerine eğilmesinde etkilidir. 1976 yılında yazarlık çalışmalarına başlayan Şirin'in çocuklara yönelik ilk kitabı 1983 yılında yayımlanır. Çocuklara yönelik görsel işitsel ve edebî çalışmalarıyla tanınan Mustafa Ruhi Şirin, 1990'da Çocuk Vakfını kurmuş ve bu tarihten itibaren çocuklarla ilgili bütün konulara kurumsal ve profesyonel bir yaklaşımın ülkemizdeki öncülüğünü yapmıştır.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Masal Mektuplar (mektup, 1983), Gökyüzü Çiçekleri (şiir, 1983), Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan (şiir, 2004), Okula Giden Kedi (şiir, 2012), Dünyanın En Güzel Yeri (şiir, 2012), Harflerin Kardeşliği (şiir, 2012), Kar Altında Bir Kelebek (şiirli masal, 1986; Eşek Nasıl Kral Oldu? adıyla 2017), Guguklu Saatin Kumrusu (sanat masalı, 1989), Her Çocuğun Bir Yıldızı Var (hikâye, 1993), Mavi Rüyaalar Gören Çocuk (masal, 2003), Geceleri Mızıka Çalan Kedi (hikâye, 2004), Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun (deneme, 2004), Dünyaya Gülen Adam (şiirli Nasrettin Hoca fıkraları, 2004).

* İlgili bilgiler aşağıdaki linkten ve yüksek lisans tezinden derlenmiştir:

-<http://www.cocukvakfi.org.tr/kurucu/> linkinden edinilmiştir. Erişim tarihi: 25.05.2019

-Mehlika Karagözoğlu, Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşleri ve Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, İstanbul.

3.2. Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi

Adlı Eserler Hakkında Genel Bilgiler

3.2.1. Gökyüzü Çiçekleri

Gökyüzü Çiçekleri, yazarın çocuklara yönelik ilk şiir kitabıdır ve 1983'te yayımlanmıştır. Eserin elimizde bulunan sekizinci ve son baskısı ise Uçan At Yayınları tarafından Ocak 2018'de çıkmış, Saadet Ceylan tarafından resimlenmiştir. 88 sayfadan oluşan Gökyüzü Çiçekleri, sekiz bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla: Bebeğin Duası, Annemin Adını Yamak, Yağmur Hanım, Kuşları Seven Devecik, Rüya Kız'ın Masalı, Açıl Susam Açıl, Karagöz'ün Rüyası, Şairin Çocukluğu. Gökyüzü Çiçekleri'nde çocukların ağzından uyku, ninni, rüya, masal gibi çocuğa ait edebî türler ve doğa sevgisi sıklıkla dile getirilir. Şair, kitabında çocukların gözünden bakmaya, dilinden konuşmaya çalışmış, kelimelere çocuksu bir duyarlılık kazandırmıştır.

3.2.2. Martıcık ile Tilki

Yazarın masal kitaplarından Martıcık ile Tilki 2015'te yayımlanmıştır. Nar Çocuk Yayınları tarafından yayınlanan eser, Cenay Bayülgen tarafından resimlenmiştir. 40 sayfadan oluşan Martıcık ile Tilki masal kitabında, Martıcık isimli yavru martının başından geçen olaylar yer almaktadır. Anne martının tilkiye ve diğer kötülöklere karşı uyarılarına karşın meraklı ve maceraperest Martıcık annesini dinlemez. Martıcık, kendi kendine yaşamaya karar verir ve gölün karşı kıyısına geçer. Bir süre sonra pişman olsa da geceyi yalnız başına geçirmek zorunda kalır. Sabah olunca tatlı dille konuşarak kendini ormanın kralı Zekâ olarak tanıtan tilki, küçük martıyı kandırarak yiyecektir. Martının gerçeği anlaması ve annesinin sözünü dinlemediğine pişman olması ile masal sonlandırılır.

3.2.3. Geceleri Mızıka Çalan Kedi

Mustafa Ruhi Şirin'in kendi çocukluk anılarından faydalanarak yazdığı anlaşılan Geceleri Mızıka Çalan Kedi, yetişkinler tarafından da zevkle okunabilecek niteliktedir. Zaten eserin alt başlığı da "Çocukluğun Kıyılarından Hikâyeler" adını taşımaktadır.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi, ilk kez 2004 yılında yayımlanmış, eserin dördüncü ve son baskısı Uçan At Yayınları tarafından Aralık 2017’de yapılmıştır. Nurten Deliorman’ın resimlediği kitap, 125 sayfadan oluşmaktadır. Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâye kitabı dört ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Güneş Resimli Kayık, Uçan Kaplumbağa, Geceleri Mızıka Çalan Kedi ve Küçük Beyaz At. Bu ana bölümler de kendi aralarında alt bölümlere ayrılmıştır.

3.3. Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık İle Tilki Ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi Adlı Eserlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, Mustafa Ruhi Şirin’in Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı eserlerinin söz varlığı unsurları açısından incelemesi yapılacaktır. Bu çerçevede sırasıyla deyimler, yabancı sözcükler, terimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri) ve doldurma sözler başlıklarına yer verilmiştir. İlgili söz varlığı unsurlarını örnekleyen kelimeler/kelime grupları metinde geçtikleri cümlelerle nakledilmiştir. Cümlelerin sıralanışı esnasında sayfa sayıları göz önünde bulundurulmuştur. İncelenen eserlerdeki söz varlığı unsurları tespit edildikten sonra fişleme işlemi yapılmıştır. Fişlemede, Türkçenin başlıca söz varlığı ögelerine (deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler, ikilemeler) rastlanmıştır. Diğer söz varlığı ögelerinden ise yabancı sözcüklere yer verilmiştir. Fişlenen her söz varlığı ögesi –terimler, ikilemeler ve kalıp sözler hariç- anlamlarıyla birlikte her madde başından sonra tanık cümlelerle verilirken ilgili kitap ismi de kısaltılarak sayfa numaralarıyla parantez içinde yazılmıştır. Söz varlığı ögelerinin anlamlarının bulunması noktasında TDK’nin web sayfasından ve bazı web sayfalarından istifade edilmiştir. Üç kitabın söz varlığı ögelerinin listesi kendi başlıkları altında sıralanmıştır. İncelenen eserlerdeki söz varlığı unsurlarının toplam sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2. Söz Varlığı Unsurlarının Kitaplardaki Kullanım Sıklıkları ve Yüzdelik Oranları

Söz Varlığı Ögeleri	Gökyüzü Çiçekleri	Martıcık Tilki	ile	Geceleri Mızıka Çalan Kedi	Toplam	Yüzdelik Oranları
Deyimler	12	11		38	61	% 0.12
İkilemeler	45	8		77	130	% 0.25
Terimler	65	26		148	239	% 0.47
Yabancı Sözcükler	12	7		49	68	% 0.13
Atasözleri	1	Tespit edilemedi		Tespit edilemedi	1	% 0.01
Kalıp Sözler	Tespit edilemedi	2		5	7	% 0.013
Doldurma Sözler	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi		Tespit edilemedi	0	-
Kalıplaşmış Sözler	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi		Tespit edilemedi	0	-
Çeviri Sözcükler	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi		Tespit edilemedi	0	-
Toplam	135	54		317	506	% 100

Tabloya bakıldığında incelemeye tabii tutulan eserlerden söz varlığı ögeleri bakımından en zengin olan eser “Geceleri Mızıka Çalan Kedi” adlı hikâye kitabıdır. Onu “Gökyüzü Çiçekleri” şiir kitabı takip eder. Eserlerden söz varlığı bakımından en az örneğe “Martıcık ile Tilki” adlı masal kitabıdır. Ayrıca tabloya göre, söz varlığı unsurlarından en fazla örnek terimlerde dir. Sonrasında sırasıyla ikilemeler, yabancı sözcükler, deyimler, kalıp sözler ve atasözleridir. Eserlerde doldurma sözler, kalıplaşmış sözler ve çeviri sözcüklere ise rastlanılmamıştır. Aşağıda söz varlığı

öğelerinin kitaplardaki örnek cümleleriyle birlikte kullanımları başlıklar altında sıralanmıştır.

3.3.1. Deyimler

Mustafa Ruhi Şirin'in incelenen üç eserinde toplam 61 tane deyim tespit edilmiştir. Bünyesinde en çok deyim barındıran eser “Geceleri Mızıka Çalan Kedi” hikâye kitabıdır. Aşağıdaki tabloda deyimlerin eserlere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 3: Eserlerdeki Deyim Sayıları

Eserler	Deyim Sayıları
Gökyüzü Çiçekleri	12
Martıcık ile Tilki	11
Geceleri Mızıka Çalan Kedi	38
Toplam	61

İlgili deyimlerin türleri ve eserlerdeki kullanım sıklıkları Ahmet Turan Sinan'ın Türkçenin Deyim Varlığı (2015) adlı eserinden istifade edilerek aşağıdaki tabloda tasniflendirilmiştir.

Tablo 4: Eserlerdeki Deyimlerin Türleri ve Kullanım Sıklıkları

Deyim Türleri	Kullanım Sıklıkları
İsim – Fiil Biçimindeki Deyimler	23
İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	12
İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler	5
Zarf – Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	3
Eksiltili (Ellipsis) Olan Deyimler	2
İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	2
Yer Tamlayıcısı + Özne – Yüklem Biçimindeki Deyimler	2
Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler	1
Sıfat Tamlaması Biçimindeki Deyimler	1
“Yedi” Sayısıyla Oluşturulan Deyimler	1
“Üç” Sayısı ile Oluşturulan Deyimler	1
“Bir” Sayısı ile Oluşturulan Deyimler	1
Sıfat – Fiil Ekleriyle Kalıplaşanlar	1
Belirtisiz İsim Tamlamasından Deyim	1
İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	1
Basit Cümle Biçiminde Deyimler	1
“Kadar” Edatı ile Kurulan Deyimler	1
İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	1

Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı kitaplarda 19 deyim türüne ait örnekler tespit edilmiştir. Bunlardan “İsim – Fiil Biçimindeki Deyimler” diğerlerine nazaran en sıklıkla kullanılan deyim türü olmuştur. Türü ile kullanım sıklığı verilen deyimler ve kitapta geçtikleri cümleler ilgili sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda verilmiştir. Sıralamada sayfa numaraları esas alınmıştır. Deyimlerin anlamları için TDK web sayfasından ve Metin Yurtbaşı’nın Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü (2012) kitabından faydalanılmıştır.

3.3.1.1. İsim – Fiil Biçimindeki Deyimler

Çiçek açmak: 1) Çiçeklenmek. 2) *mec.* Yeniden ortaya çıkmak, görüntü vermek.

Kanatlarında iki güzel çiçek açmış gibiydi. (GMÇK, s.11)

Takla atmak: 1) Takla hareketini yapmak. 2) *mec.* Çok sevinmek. 3) *mec.* Bir kimseye yaranmak için onun hoşuna giden davranışlarda bulunmak, dalkavukluk etmek.

Sevinçten takla attım. (GMÇK, s.12)

Türkü söylemek: Ezgisiyle bir türküyü seslendirmek.

Yaşamak istiyorum, türkü söyler gibi. (GMÇK, s.13)

Uyku vermek: Uyuma isteği duyurmak, uyutucu özelliği olmak.

Uyku verir? (GÇ, s.14)

Geri dönmek: Geldiği yere gitmek.

Sevgili kedimin geri döneceğinden ümidi kesmiştim. (GMÇK, s.16)

Karar vermek: Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.

Anne martı, yavrularını yanına çağırmaya karar verdi. (MT, s.16)

Karar vermek: Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.

Beş gün sonra sincabımı dışarı çıkarmaya karar verdim. (GMÇK, s.23)

Geri dönmek: Geldiği yere gitmek.

Kısa bir süre sonra yakaladığı alabalık yavrusuyla geri döndü. (MT, s.32)

Fark etmek: 1) Görmek, seçmek. 2) Anlamak, sezmek. 3) Değişmek, başkalaşmak. 4) Ayırt etmek.

Martıcık gördüğü rüya ile tilkinin tuzağına düşeceğini fark etti. (MT, s.37)

Kanat çırpma: 1) Uçmak. 2) Kanatlarını hareket ettirmek. 3) mec. Yeni bir başlangıç yapmak.

Son anda tilkiden kurtulan Martıcık kanat çırparak annesinin olduğu yöne doğru uçup gitti. (MT, s.39)

Özür dilemek: 1) Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. 2) Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.

Kaplumbağadan özür dilerken sesim titriyordu. (GMÇK, s.42)

Fark etmek: 1) Görmek, seçmek. 2) Anlamak, sezmek. 3) Değişmek, başkalaşmak. 4) Ayırt etmek.

Seni fark etmeden attığım o taş canını yakmıştı. (GMÇK, s.42)

Meyve vermek: 1) Ürün vermek; 2) mec. Bir eser ortaya çıkarmak.

Küçük bahçelerinin ortasında, yeni meyve vermeye başlayan bir incir ağacı vardı. (GMÇK, s.61)

Dua et: İyi dileklerde bulunmak.

Dua edelim seninle (GÇ, s.62)

Haber vermek: 1) Bildirmek, haber ulaştırmak. 2) Bir durumun, bir olayın belirtisi olmak.

Annemden haber ver! (GMÇK, s.63)

Cevapsız kalmak: Cevap alınamamak.

Elif'in sorduğu sorular her defasında cevapsız kalırdı. (GMÇK, s.65)

Akıl erdirmek: Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.

Yağmurda ıslanmayışına kendisi de akıl erdiremezdi. (GMÇK, s.65)

Aldırış etmemek: 1) İlgi göstermemek, ilgilenmemek, ilgisiz kalmak. 2) Önem vermemek, aldırmamak, umursamamak.

Yağmur hızlansa da buna aldırış etmeden salıncaktan inerek yürümeyi denedi. (GMÇK, s.67)

Selam durmak: Bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam vermek.

Gökler selam duruyor (GÇ, s.68)

Mendil sallamak: Birini uzaktan mendil sallayarak selamlamak veya uğurlamak.

Aya mendil sallayan o küçük eller nerde? (GÇ, s.74)

Adım atmak: 1) Yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. 2) *mec.* Bir işe ilk kez girişmek.

-Oğlum, hala şu saray dediğin şeyin kapısından içeri adım atamadın! (GMÇK, s.88)

Diz çökmek: 1) Dizlerini yere koyarak oturmak. 2) Dize gelmek.

Eğildi, diz çökerek iki elimi tutuverdi. (GMÇK, s.102)

Farz etmek: Varsaymak.

Çöl yeşerdi farz et! (GMÇK, s.112)

3.3.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

Sesini yükseltmek: Yüksek, öfkeli bir sesle söylemek.

Anne martı sesini yükseltti. (MT, s.12)

Ümidi kesmek : Umudunu kesmek.

Sevgili kedimin geri döneceğinden ümidi kesmiştim. (GMÇK, s.16)

Gözünü yummak: 1) Gözünü kapamak. 2) *mec.* Ölmek.

Yumun gözlerinizi ve uyuyun. (MT, s.17)

Gözlerini yummak: 1) Gözünü kapamak; 2) mec. Ölmek.

Ninni söylesem anne gözlerin yumulur mu? (GÇ, s.21)

Dahası var: Bir konuda bilinmesi gereken başka şeyler de olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz.

Dahası var dahası var (GÇ, s.23)

Canını yakmak: 1) Acı verecek bir biçimde cezalandırmak. 2) Bir kimseyi, çok sıkıntı ve zarara sokmak.

Seni fark etmeden attığım o taş canını yakmıştı. (GMÇK, s.42)

Gözleri parlamak: Gözlerinde sevinç ve istek belirlemek.

Gözleri parladı. (GMÇK, s.80)

Canı sıkılmak: 1) İçi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak. 2) Öfkelenmek. 3) Üzülme.

Hakkımda böyle konuşulmasından canım sıkılıyor. (GMÇK, s.86)

Tadı kalmamak: Eski zevki kalmamak, yavanlaşmak.

-Hemen adım atarsam rüya hem kısılır hem de pek tadı kalmaz. (GMÇK, s.88)

İçi açılmak: Ferahlatmak, gönle ferahlık vermek.

Sarayın dıştan görünümünden söz edersem belki için açılır, diye düşündüm. (GMÇK, s.89)

Aklı karışmak: Ne yapacağını bilememek, şaşırma, bocalamak.

Aklım iyice karıştı. (GMÇK, s.101)

Boyunu aşmak: Kişinin gücünün, yeteneğinin, yetkisinin üstünde olmak.

Sonra büyüdü, büyüdü, boyumu aştı. (GMÇK, s.114)

3.3.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler

Göz göze gelmek: Her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

Bir ara gözlerini açınca göz göze geldik. (GMÇK, s.22)

Tuzağa düşmek: Birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek.

Belki de geçen yıl kardeşlerimi tuzağa düşüren tilki sensin. (MT, s.37)

Ele avuca sığmamak: 1) Söz dinlememek, baskı altına alınmamak, zapt edilememek. 2) Şımarık davranmak.

Annem, bugün dayımla telefonda konuşurken de ele avuca sığmadığımı söyledi. (GMÇK, s.86)

Hoşuna gitmek: Beğenmek.

Evimizden epeyce uzakta bir tepenin üstünde hayal atımla konuşmak hoşuma giderdi. (GMÇK, s.92)

Anlamına gelmek: Bir anlam bildirmek.

Rütbe sırasını bilmediğimden, mareşalin en uzun boylu asker anlamına geldiğini sanırdım. (GMÇK, s.95)

3.3.1.4. Zarf – Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

Hava(nın) kararınca (kararması): 1) Güneşin batmasıyla ortalık kararmak. 2) Gökyüzü iyice bulutlanmak.

Hava kararınca göl de uyuyacak. (MT, s.16)

Güneş doğunca (doğması): Sabahleyin güneşin ufuktan yükselmesi.

Güneş doğunca yuvalarına çekilecekler. (MT, s.18)

Göz açıp kapayınca: Çok çabuk, kısa bir zamanda.

Bir göz açıp kapayınca dünyanın bir ucundasın (GÇ, s.62)

3.3.1.5. Eksiltili (Ellipsis) Olan Deyimler

Pupa yelken (ilerlemek veya gitmek): 1) Yelkenler, arkadan esen rüzgârla şişmiş olarak, tam yolla. 2) *mec.* Alabildiğince, hiçbir şeye bağımlı olmadan.

Güneş resimli kayığım önde, diğer kayıklarım arkada, pupa yelken yüzüyordu. (GMÇK, s.29)

Pupa yelken (ilerlemek veya gitmek): 1) Yelkenler, arkadan esen rüzgârla şişmiş olarak, tam yolla. 2) *mec.* Alabildiğince, hiçbir şeye bağımlı olmadan.

Pupa yelken süzülelim uykuya (GÇ, s.67)

3.3.1.6. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler

Pusuda beklemek: Gizlenerek saldırıya hazır durumda olmak.

Tilkiler pusuda bekleyebilir. (MT, s.11)

(Hayal) Peşinde koşmak: Elde etmek için uğraşmak.

Aslında, hayal peşinde koştuğumu söylemek istediğinden eminim. (GMÇK, s.86)

3.3.1.7. Yer Tamlayıcısı + Özne – Yüklem Biçimindeki Deyimler

Başına devlet kuşu konmak: Beklemediği büyük bir nimeti ele geçirmek.

Başına devlet kuşu konacak. (MT, s.35)

Araya kara kedi girmesi: Samimi olan iki kişinin arası açılmak; nedensiz olarak birbirinden soğumak.

Kara kedi girdi aramıza (GÇ, s.44)

3.3.1.8. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler

Daldan dala (konmak): Sık sık iş, konu veya düşünce değiştirmek.

Sincap, daldan dala atlayarak kendini korumaya çalışıyordu. (GMÇK, s.20)

3.3.1.9. “Yedi” Sayısıyla Oluşturulan Deyimler

Yedi kat yerin altı (dibi): 1) Çok güçlü olarak yere çakılmak. 2) Fazlasıyla utanmak, mahcup olmak.

Yedi kat yerin altında (GÇ, s.59)

3.3.1.10. “Üç” Sayısı ile Oluşturulan Deyimler

Aklı üç karış havada: Değişik sebeplerden dolayı dengeli düşünemez durumda olmak.

-Nasıl olacak, aklı üç karış havada! (GMÇK, s.85)

3.3.1.11. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

Elinden almak: Bir şeyden mahrum etmek.

Babam ölünce bütün rütbeleri elinden alınmış, askerlikten uzaklaşmış, adı Mıstık olan bir çocuktum artık. (GMÇK, s.95)

3.3.1.12. Sıfat – Fiil Ekleriyle Kalıplaşanlar

Kaçacak yer (delik) aramak: Korku ile saklanacak yer aramak.

Yaralı sincap, kaçacak yer arıyor, fakat bir türlü kaçamıyordu. (GMÇK, s.20)

3.3.1.13. “Bir” Sayısıyla Oluşturulan Deyimler

Bir deri bir kemik kalmak: Çok zayıf (olmak).

Bir ayda ne kadar zayıflamış, bir deri bir kemik kalmış, tüyleri de iyice kirlenmişti. (GMÇK, s.17)

3.3.1.14. Belirtisiz İsim Tamlamasından Deyim

Çakal horonu: (Halk ağzında) Güneş varken yağan yağmur.

Çakal horonu derdik bu yağmura. (MT, s.32)

3.3.1.15. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Deyimler

Maymun iştahlı: Hevesi çabuk geçen; bugün şunu yarın ötekini beğenen.

Onlar da maymun iştahlı değildi ve kuşlarla iyi geçinmeleri gerektiğini bilirlerdi. (GMÇK, s.49)

3.3.1.16. İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

İleri atılmak: Öne doğru çıkmak.

İleri atıldı, koştu, daha hızlı koştu. (GMÇK, s.13)

3.3.1.17. “Kadar” Edatı ile Kurulan Deyimler

Göz açıp kapayıncaya kadar: Çok kısa sürede.

Göz açıp kapayıncaya kadar evimize ulaştık. (GMÇK, s.90)

3.3.1.18. Basit Cümle Biçiminde Deyimler

Balığın ağaca (Kavağa) çıkması: Olmayacak bir şey gerçekleşirse.

Ağaca çıkar balık (GÇ, s.32)

3.3.1.19. İkinci Unsuru Hâl Eki Taşıyan İsnat Gruplarından Oluşan Deyimler

Evvel zaman içinde: “Çok zaman önce” anlamında bir tekerleme.

Evvel zaman içinde (GÇ, s.59)

İncelemeye tabii tutulan üç eserde toplam 61 deyme rastlanmıştır. İlgili deyimler, 19 deyim türünü örneklemektedir.

3.3.2. İkilemeler

Mustafa Ruhi Şirin’in incelemeye tabii tutulan üç eserinde toplam 130 tane ikileme tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda ikilemelerin eserlere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 5: Eserlerdeki İkileme Sayıları

Eserler	İkileme Sayıları
Gökyüzü Çiçekleri	45
Martıcık ile Tilki	8
Geceleri Mızıka Çalan Kedi	77
Toplam	130

Tespit edilen ikilemelerin tür belirlemesi için Hatiboğlu’nun İkileme (1971) adlı kitabından istifade edilmiştir. İlgili ikilemelerin türleri ve kitapta bu türlere ait kullanım sıklıkları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6: Eserlerdeki İkilemelerin Türü ve Kullanım Sıklıkları

İkileme Türleri	Kullanım Sıklıkları
Ortaçlardan Kurulan İkileme	20
Ulaçlardan Kurulan İkileme	13
Sıfatlardan İkileme	13
Yönelmeli İkileme	11
Adlardan İkileme	10
Bağlaçlı İkileme	10
Yinelenen İkileme	9
Çekimli Eylemle Birlikte Ulaçtan Kurulan İkileme	9
Eylemlerden İkileme	8
Sorulu İkileme	6
Yansımalarından Kurulan İkileme	5
İki Sözcüğü de Yarı Anlamlı İkileme	5
Yüklem Görevinde İkileme	4
Sayılarından İkileme	3
Sayı Adlarından Aralıklı İkileme	2
Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	1
Ayrı Kök veya Gövdeden “-siz” Ekiyle Kurulan İkileme	1
Ayrı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	1
Belirteçlerden Kurulan İkileme	1

Tabloya göre incelenen üç eserde 19 ikileme türüne rastlanmıştır. En çok kullanılan ikileme türü 20 adet ile “Ortaçlardan Kurulan İkileme” olurken onu 13 adet ile “Ulaçlardan Kurulan İkileme ve Sıfatlardan İkileme” izlemektedir. Her ikileme türü

kitaplardaki örnek cümleleri, sayfa numaraları ve ilgili kitabın adının kısaltması ise sıralanmıştır.

3.3.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme

Seslenir seslenmez: *-Maviş, neredesin? diye seslenir seslenmez, ağacın tepesinde üç kere miyavladı. (GMÇK, s.12)*

Gelir gelmez: *Koşarak yanıma gelir gelmez omzuma çıkıverdi. (GMÇK, s.13)*

Girer girmez: *Yüzme yeteneği doğalarında olduğu için suya girer girmez yüzmeye başladılar. (MT, s.14)*

Uyanır uyanmaz: *Martı ailesi, sabah uyanır uyanmaz çalılar arasındaki yuvalarından ayrılarak gölün kenarına geldiler. (MT, s.19)*

Görünmez olmak: *Kuşlar dallarına konunca ağaç kuştan görünmez olmuştu. (GMÇK, s.20)*

Görür görmez: *Gölün içinde dolaşan balıkları görür görmez suya daldı. (MT, s.22)*

Der demez: *Martıcık, olmaz der demez, gagasındaki yavru sazan göle düşüverdi. (MT, s.22)*

Tamamlar tamamlamaz: *Tek çizgi halinde resmimi tamamlar tamamlamaz omzuma atlayıverdi. (GMÇK, s.25)*

Uyanır uyanmaz: *Uyanır uyanmaz oyun yerine ulaşmak için acele ederdik. (GMÇK, s.33)*

Görür görmez: *Çocukların oynadığını görür görmez oyundan başka bir şey de düşünmez. (GMÇK, s.55)*

Ayırmaz olmak: *Annesinin yaptığı son bez bebeği yanından ayırmaz oldu. (GMÇK, s.62)*

Duyar duymaz: Çocuk bu cevabı duyar duymaz başını amcasının göğsüne yasladı ve uyudu. (GMÇK, s.72)

Uçan halı uçan yorgan: Uçan halı uçan yorgan (GÇ, s.77)

Atar atmaz: İlk adımımı atar atmaz evin içinde bir ses çınladı. (GMÇK, s.80)

Açılır açılmaz: Eski oyuncaklarımın bulunduğu odanın kapısı açılır açılmaz oyun başladı. (GMÇK, s.81)

Dokunur dokunmaz: Tüye dokunur dokunmaz kuş resimli uçan halı ayaklarımızın altına seriliverdi. (GMÇK, s.90)

Geçirir geçirmez: İçimden, ‘Bir kızakla sürmeli yolculuğum,’ diye geçirir geçirmez, hop önümde ahşaptan bir kızak! (GMÇK, s.108)

Duyulmaz oldu: Bahçeye yaklaştıkça ses duyulmaz oldu. (GMÇK, s.113)

Der demez: “Uç!” der demez bildircına uçuverdi. (GMÇK, s.114)

Çıkar çıkmaz: Ağzımdan “ateş” sözcüğü çıkar çıkmaz, karşı ağacın kuş korosu üç kez “çocuk” sözcüğünü yineliyor. (GMÇK, s.124)

3.3.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme

Kaçıp giderse: Uyuyunca göl kaçıp giderse, yüzmeyi unuturuz, dedi Martıcık. (MT, s.16)

Kaçıp gitmesin diye: Kaçıp gitmesin diye boynuna upuzun kırmızı kurdele bağladım. (GMÇK, s.23)

Güle güle: “Güle güle kağılumbağacığım güle güle” dedim. (GMÇK, s.46)

Göz açıp kapayınca: Bir göz açıp kapayınca dünyanın bir ucundasın (GÇ, s.62)

Uçup gel: Uçup gel de uçur bizi (GÇ, s.63)

Sağa sola bakmadan: Herkes yağmurdan kaçarken o sağa sola bakmadan ve yağmura aldırmadan yürüyordu. (GMÇK, s.67)

Olup bitenleri: *Sonra olup bitenleri anlattı. (GMÇK, s.67)*

Duya duya: *Tarihi duya duya (GÇ, s.68)*

Akıp giden: *Akıp giden suya bakmak (GÇ, s.81)*

Bağıra bağıra: *Bunun üzerine cesaretim arttı ve bağıra bağıra konuşmaya başladım. (GMÇK, s.93)*

Uçup gidince: *Mareşalliğim bir günde uçup gidince boyum daha da kısalmış, yaşım küçülmüş, parmak çocuk olmuştum sanki. (GMÇK, s.95)*

Olup biten: *Annem koşarak muhtar olan amcama olup biteni ağlayarak anlatınca amcamla yengem koşarak bize geldiler. (GMÇK, s.96)*

Dönüp bakmak: *Arada geri dönüp bakmak, izleri görmek isteyince resim oyununa yakalandım. (GMÇK, s.108)*

3.3.2.3. Sıfatlardan İkileme

İri iri: *Gözleri iri iri açılmıştı. (GMÇK, s.25)*

Yavaş yavaş: *Önce yavaş yavaş uzaklaşmaya, sonra da koşmaya başladı. (GMÇK, s.25)*

Şaşkın şaşkın: *Şaşkın şaşkın etrafına bakındı. (MT, s.27)*

Hızlı hızlı: *Sayfaları hızlı hızlı çevirdim. (GMÇK, s.28)*

Birer birer: *Ardından diğer çalı kuşları birer birer kayıklarımı paylaşıverdi. (GMÇK, s.30)*

Sıra sıra: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

Minik minik: *Çubukların tepesine minik minik zürafa, deve, köpek ve kömürle boyadığımız toprak kargalar yapardık. (GMÇK, s.34)*

Mini mini: *Mini mini, kuş kuş (GÇ, s.35)*

Gizli gizli: *Yaptığı iyilikleri unuttur, yapamadıklarına ise üzülür ve gizli gizli ağlar. (GMÇK, s.56)*

Kısa kısa: *Bülbülcükler bazı geceler kısa kısa ötüşürlerdi. (GMÇK, s.59)*

Delik deşik: *Kulübenin üstü delik deşikti. (GMÇK, s.68)*

Yeşil yastık mavi yorgan: *Yeşil yastık mavi yorgan (GÇ, s.77)*

Gizli gizli: *Oyunlarımız vardı gizli gizli oynadığımız (GÇ, s.80)*

3.3.2.5. Yönelmeli İkileme

Yan yana: *Şiirle resim yan yanaydı. (GMÇK, s.16)*

Daldan dala: *Sincap, daldan dala atlayarak kendini korumaya çalışıyordu. (GMÇK, s.20)*

Çığlık çığlığa: *Köyün bütün kargaları ağacın çevresinde çığlık çığlığa uçuşuyordu. (GMÇK, s.20)*

Soluk soluğa: *Soluk soluğa evden içeri girdik. (GMÇK, s.22)*

Göz göze: *Bir ara gözlerini açınca göz göze geldik. (GMÇK, s.22)*

El ele: *El ele tutuşarak çocukluk günlerimize doğru yolculuğa çıktık. (GMÇK, s.31)*

Peş peşe: *Peş peşe üç kez şimşek çaktı. (GMÇK, s.35)*

Ayına yıldızına: *Kundak olmuş al rengin ayına yıldızına (GÇ, s.68)*

Kendi kendine: *Islık çalmaktan yorulunca kendi kendine konuşmaya başladı. (GMÇK, s.71)*

Peş peşe: *Sonra, peş peşe üç uzun ıslık. (GMÇK, s.72)*

Vadiden ovaya: *-Sarı resimli yol, vadiden ovaya bir ırmak gibi çağılıyor. (GMÇK, s.108)*

3.3.2.5. Adlardan İkileme

Çiçek çiçek: *Çiçek çiçek öpüşün var (GÇ, s.15)*

Damla damla: *Damla damla çiçek açar (GÇ, s.28)*

Yağmur yağmur: *Yağmur yağmur ne yağarsın? (GÇ, s.29)*

Kardeş kardeş: *Kardeş kardeş oturalım(GÇ, s.29)*

Yaprak yaprak: *Solarken yaprak yaprak (GÇ, s.32)*

Kuş kuş: *Mini mini, kuş kuş (GÇ, s.35)*

Ay yıldız: *Üstündeki ay yıldız zaferlerin gök süsü (GÇ, s.68)*

Boncuk boncuk: *Yıldızlar boncuk boncuk (GÇ, s.80)*

Çiçek çiçek: *Çiçek çiçek büyür kızlar. (GMÇK, s.82)*

Çocuk çocuk: *“Su” der demez, “çocuk çocuk” diye çın çın ötüyor bir dalın kuşları. (GMÇK, s.124)*

3.3.2.6. Bağlaçlı İkileme

Cicilerle incilerle: *Cicilerle incilerle (GÇ, s.16)*

Bazen ... bazen ... : *Bazen beyaz bazen sarı (GÇ, s.28)*

Ne... ne... : *Ne acıkır ne de yorulurduk. (GMÇK, s.32)*

Ne... ne... ne.. de... : *Ne arabamız kaldı ne zürafamız ne de filimiz. (GMÇK, s.36)*

Bazen... bazen ... : *Bazen on çocuk bazen de on beş çocuk, gövdesini saramazdık. (GMÇK, s.48)*

Kazansa da kaybetse de: *Yarışı kazansa da kaybetse de hiç durmaz, kuşlarla yarışırçasına koşardı. (GMÇK, s.51)*

... için ... için: *Dualar yalnızca Fatma için değil bütün kuşlar içindi. (GMÇK, s.52)*

Ne ... ne ... : *Ne çocuk ne dağ vardı (GÇ, s.59)*

Hem ... hem ... : *Bu yüzden babam hem kuş şairidir hem de çocuk şairi. (GMÇK, s.60)*

... ne ... ne: *Elif ne konuşuyor ne de gülümsüyordu. (GMÇK, s.63)*

3.3.2.7. Yinelenen İkileme

Bir daha bir daha: *Bir daha. Bir daha. (GMÇK, s.13)*

Uyu ninni uyu ninni: *Uyu ninni uyu ninni! (GÇ, s.15)*

Bir büyüssem bir büyüssem: *Bir büyüssem bir büyüssem (GÇ, s.16)*

Annem ninni söylerken ... annem ninni söylerken: *Annem ninni söylerken yağın kar bile uyur annem ninni söylerken rüyalar bile uyur (GÇ, s.21)*

Ninni söylesem anne ... ninni söylesem anne ... : *Ninni söylesem anne gözlerin yumulur mu? Ninni söylesem anne çocukluğun uyur mu? (GÇ, s.21)*

Dahası var: *Dahası var dahası var (GÇ, s.23)*

Masal ... masal: *Masal yazıyor masal (GÇ, s.34)*

Masal çocuk masal çocuk: *Masal çocuk masal çocuk (GÇ, s.82)*

Kuyu aynı kuyu: *Kuyu aynı kuyu. (GMÇK, s.112)*

3.3.2.8. Çekimli Eylemle Birlikte Ulaştan Kurulan İkileme

Uçup gitti: *Uçup gitti uzaklara (GMÇK, s.16)*

Uçup gitti: *Son anda tilkiden kurtulan Martıcık kanat çırparak annesinin olduğu yöne doğru uçup gitti. (MT, s.39)*

Gidip gelmekti: *İkinci sevdiği şey ise anneannesinin evine gidip gelmekti. (GMÇK, s.64)*

Çıkıp gelecekmiş: *Annesi çıkıp gelecekmiş gibi hep uzaklara bakardı; uzaklara, daha uzaklara. (GMÇK, s.64)*

Açılıp kapanıyordu: *Gözleri arada açılıp kapanıyordu. (GMÇK, s.70)*

Uyuyup kalmıştı: *Önceki gece de çatı arasına çıkmış, orada uyuyup kalmıştı. (GMÇK, s.73)*

Unutup gider: *-Anne, dedi, niçin çocuklarını unutup gider babalar? (GMÇK, s.73)*

Uçup gitmiş: *Evdeki kafesten uçup gitmiş ve kaybolmuşlardı. (GMÇK, s.82)*

Uzayıp gidiyor: *Yol uzayıp gidiyor upuzun dağların eteklerine doğru. (GMÇK, s.112)*

3.3.2.9. Eylemlerden İkileme

Uç ... uç: *Uç kelebeğim uç! (GMÇK, s.11)*

Yağ... yağ... : *Yağ elsiz yağmur yağ (GÇ, s.13)*

Çıkar gelir: *-Akşama kalmaz Maviş çıkar gelir, dedi annem. (GMÇK, s.15)*

Büyüdüm ... büyüdüm: *Büyüdüm anne büyüdüm (GÇ, s.22)*

Yağ ... yağ... : *Yağ elsiz yağmur yağ (GMÇK, s.32)*

Açıl susam açıl: *Açıl susam açıl, deyince (GÇ, s.44)*

Sallanır dururdu: *En hafif rüzgârda bile sallanır dururdu. (GMÇK, s.62)*

Uyan ... uyan: *Uyan Karagöz 'üm uyan (GÇ, s.69)*

3.3.2.10. Sorulu İkileme

... mi ... mi: *Fatma yerde mi gökte mi olduğunu unuttu. (GMÇK, s.51)*

... mı ... mı: *Şiir mi okurdu masal mı anlatırdı arkadaşlarına? (GMÇK, s.59)*

Ne dilerseñ dile: *Ne dilerseñ dile ağaç (GÇ, s.60)*

Nerde...nerde... : *Nerde şimdi nerde bilmem? (GÇ, s.77)*

.... Mı mı : *Dağ mı istersin ova mı? (GÇ, s.80)*

Cüce mi cüce: *Zürafa cüce mi cüce! (GMÇK, s.108)*

3.3.2.11. Yansımalardan Kurulan İkileme

Mırıl mırıl: *Benimle mırıl mırıl konuşurdu. (GMÇK, s.27)*

Tık tık: *Tık tık cama, kim vuruyor? (GÇ, s.28)*

Vıcirt vıcirt: *Karı mühürleyen lastik pabuçlarından çıkan vıcirt vıcirt sesleri de duymuyordu. (GMÇK, s.69)*

Şık şak: *Alkışlardı beni şık şak şık şak (GÇ, s.73)*

Çın çın: *“Su” der demez, “çocuk çocuk” diye çın çın ötüyor bir dalın kuşları. (GMÇK, s.124)*

3.3.2.12. İki Sözcüğü de Yarı Anlamalı İkileme

Tıpış tıpış: *Tıpış tıpış bir yürüsem (GÇ, s.16)*

Badi badi: *Badi badi bir yürüsem (GÇ, s.16)*

Çıtı pıtı: *‘Bugün çıtı pıtı kuşların bayram günü’ olmalı diye geçirdim içimden. (GMÇK, s.30)*

Mışıl mışıl: *Mışıl mışıl uyuduğum pembe odanın içinde (GÇ, s.77)*

Çer çöp: *“Çer çöp!” diyen yanmaktan kurtuluyordu. (GMÇK, s.83)*

3.3.2.13. Yükleme Görevinde İkileme

Açtı kapadı: *Anne martı bir süre gagasını açtı kapadı. (MT, s.13)*

Yandı kül oldu: *Değirmen taşı yüzerken yandı kül oldu (GÇ, s.40)*

Uçtu gitti: *Uçtu gitti o uçtu gitti...(GÇ, s.79)*

Yumuldu yumulacak: *Gözlerim yumuldu yumulacak. (GMÇK, s.122)*

3.3.2.14. Sayılardan İkileme

Binbir... binbir: *Binbir sevinç binbir renk (GÇ, s.30)*

Bir varmış bir yokmuş: *Bir varmış bir yokmuş (GÇ, s.35)*

Bir uçtan bir uca: *Bir uçtan bir uca bir günde (GÇ, s.59)*

3.3.2.15. Sayı Adlarından Aralıklı İkileme

Üç beş: *Ters yöne daha hızlı dönüş yapınca üç beş yaprak uçuşur gibi oldu. (GMÇK, s.41)*

Bir varmış iki yokmuş: *Bir varmış iki yokmuş (GÇ, s.59)*

3.3.2.16. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

Yerli yerinde: *Her şey yerli yerindedir (GÇ, s.61)*

3.3.2.17. Aynı Kök veya Gövdeden “-siz” Ekiyle Kurulan İkileme

Uçsuz bucaksız: *Oyun yerimiz uçsuz bucaksız bir dünya idi. (GMÇK, s.32)*

3.3.2.18. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

Sisli puslu: *İncecik, sisli puslu yağardı. (GMÇK, s.32)*

3.3.2.19. Belirteçlerden Kurulan İkileme

Peki peki: *-Peki peki, dedi ve sustu. (GMÇK, s.89)*

İncelenen üç eserde ikilemeler epey yer kaplamaktadır. Söz varlığımızın en büyük zenginliklerinden olan ikilemelerin eserlerdeki toplam sayısı 130’dur. İkilemeler incelendiğinde en çok rastlanılan türün “Ulaçlardan Kurulan İkilemeler” olduğu, ikilemelerin en çok yer bulduğu eser ise “Geceleri Mızıka Çalan Kedi” hikâye kitabı olduğu görülür.

3.3.3. Yabancı Sözcükler

Mustafa Ruhi Şirin’in incelemeye esas olan üç eserinde söz varlığının bir parçası olan yabancı kelimelerden Arapça ve Farsça kelimeler daha çok kullanılmıştır. Batıdan gelen kelimeler ise daha azdır. Eserlerde toplam 68 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Bunlardan 44 tanesi Arapça – Farsça kökenli olup 24 tanesi de Batı kökenlidir.

Tablo 7: Eserlerdeki Yabancı Sözcük Sayıları

Eserler	Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcük Sayısı	Batı Kökenli Yabancı Sözcük Sayısı	Toplam
Gökyüzü Çiçekleri	11	1	12
Martıcık ile Tilki	6	1	7
Geceleri Mızıka Çalan Kedi	27	22	49
Toplam	44	24	68

3.3.3.1. Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler

İlgili kitaplarda 44 tane Arapça – Farsça kökenli yabancı sözcük tespit edilmiştir. Bunlar, anlamları, kitap isimlerinin kısaltması ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda sıralanmıştır.

Rüzgâr (Far.): 1. Havanın yer değıştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. 2. *meteor*. Rüzgâr çizelgesinde hızı 17-21 deniz mili olan ve kuvveti 5 ile gösterilen esinti.

Rüzgâr çiçek kokuyordu. (GMÇK, s.11)

Rengârenk (Far.): Çeşitli renkleri olan, renk renk.

Rengârenk bir kelebek. (GMÇK, s.11)

Aile (Ar.): 1. Top. b. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. 4. hlk. Eş, karı. 5. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü. 6. Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, aile.

Martı ailesinin hayat bilgilerini öğrenmeden kendini koruyamazsın. (MT, s.12)

Garip (Ar.): 1. Kimsesiz, zavallı. 2. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin. 3. Acayip. 4. *ünl*. Şaşılabacak bir şey karşısında söylenen söz. 5. *mec*. Dokunaklı, hüznü veren.

O gün çok garip şeyler oldu. (GMÇK, s.12)

Rüya (Ar.): 1. Düş. 2. *mec*. Gerçekleşmesi imkânsız durum, hayal. 3. *mec*. Gerçekleşmesi beklenen ve istenen şey, umut.

Rüyaları kim gönderir? (GÇ, s.14)

Dua (Ar.): 1. Yakarış. 2. Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin.

Bebeğin duası (GÇ, s.16)

Hayal (Ar.): 1. Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. 2. Belli belirsiz görülen şey, gölge. 3. *fiz*. Görüntü. 4. *ruh b*. İmge. 5. *esk*. Aydınlatılan bir perde arkasında deri veya kartondan yapılmış, hareket edebilen resimler ve bunlarla oynatılan oyun.

On yaşındayken ressam olmayı hayal ederdim. (GMÇK, s.19)

Melek (Ar.): 1. din b. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte.

Melek adını yazıyorum kalbime. (GÇ, s.22)

Kalp (Ar.): 1. anat. Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek. 2. Kalp hastalığı. 3. mec. Sevgi, gönül. 4. mec. Bir ülkenin, bir kuruluşun işleyiş, yönetim ve varlığını sürdürme bakımından en önde gelen yeri. 5. mec. Duygu, his.

Melek adını yazıyorum kalbime. (GÇ, s.22)

Ahenk (Far.): 1. Uyum. 2. mec. Uzlaşma. 3. esk. Ezgi.

Dünyadaki ahenk sende (GÇ, s.23)

Saat (Ar.): 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. 2. Vakit, zaman. 3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman. 4. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet. 5. Sayaç.

Saatlerce kıyıya çıkmadan gölün içinde bekledi. (MT, s.25)

Rüzgâr (Far.): 1. Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. 2. meteor. Rüzgâr çizelgesinde hızı 17-21 deniz mili olan ve kuvveti 5 ile gösterilen esinti.

Göl, serin rüzgârla dalgalandı. (MT, s.25)

Billur (Ar.): 1. Bazı cisimlerin aldıkları geometrik biçim. 2. Kesme cam, kristal. 3. sf. Bu maddeden yapılmış. 4. hlk. Koç yumurtası. 5. sf. Duru, temiz ve akıcı.

Sabah çiği çimenlerin üzerinde billurdan damlalar gibi parlıyordu. (MT, s.28)

Zekâ (Ar.): İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset.

- *Adınızı öğrenebilir miyim?*

- *Zekâ. (MT, s.30)*

Allah (Ar.): Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı.

“Aman Allahım! Rüya mı gerçek mi?” (GMÇK, s.30)

İcat (Ar.): 1. Buluş. 2. Gerçekmiş gibi gösterme çabası.

En çok sevdiğim ve benim icadım olan tekerleme buydu. (GMÇK, s.32)

Rüya (Ar.): 1. Düş. 2. mec. Gerçekleşmesi imkânsız durum, hayal. 3. mec. Gerçekleşmesi beklenen ve istenen şey, umut.

Bu çok güzel bir rüya. (MT, s.35)

Rüzgâr (Far.): 1. Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. 2. meteor. Rüzgâr çizelgesinde hızı 17-21 deniz mili olan ve kuvveti 5 ile gösterilen esinti.

Rüzgâr, yaprak yaprak mektup dağıtır kuş dilince (GÇ, s.42)

Sahne (Ar.): 1. İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer, oyunluk. 2. Görüntü: *Resim bir av sahnesini canlandırıyor.* 3. mec. Tanık olunan, gözlenen olay. 4. mec. Bir konu veya çalışma çevresi, çalışma dalı: *Politika sahnesinde adları duyulan kişiler.* 5. tiy. Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri.

Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Dürbün (Far.): 1. Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyütmeye veya yaklaştırmaya yarayan, objektif ve oküler adlı iki mercekten oluşan optik alet, bakaç. 2. Gözetleme deliği.

Üçüncü göz gibiydi ağacımız; çocuk dürbünü görevini yerine getirirdi. (GMÇK, s.49)

Medrese (Ar.): 1. *din b.* İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer. 2. *esk.* Fakülte.

Çınarın önünde medrese vardı. (GMÇK, s.49)

Melek (Ar.): 1. *din b.* Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte. 2. *mec.* Terbiyeli, uysal kimse.

Hiç yere konmayan bir kuşu bir meleğin koruduğuna inanır babam. (GMÇK, s.54)

Ebedî (Ar.): Sonsuz, ölümsüz, bengi.

Ya da ebedi çocuk. (GMÇK, s.55)

Şefkat (Ar.): Sevecenlik.

Şefkati kendine uzaktır, muhtaç olanlara ise çok yakın. (GMÇK, s.56)

Muhtaç (Ar.): 1. Bir şeye gereksinim duyan. 2. Yoksul, fakir (kimse). 3. Bakmaya mecbur olduğu aile bireylerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı bulunmayan.

Şefkati kendine uzaktır, muhtaç olanlara ise çok yakın. (GMÇK, s.56)

İrk (Ar.): 1. Kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu. 2. Soy. 3. *biy.* Bir canlı türünde aynı karakteri taşıyan canlıların oluşturduğu alt bölüm.

İrki, coğrafyayı, yoksulu, zengini ayırmadan çocukların yanında yer almak. (GMÇK, s.57)

Coğrafya (Ar.): 1. Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim. 2. Bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen, fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal gerçekliklerin tümü.

İrki, coğrafyayı, yoksulu, zengini ayırmadan çocukların yanında yer almak. (GMÇK, s.57)

Külâh (Far.): 1. İçine bazı şeyler koymak için huni biçiminde bükülmüş kâğıt kap. 2. sf. Bu kabın alabileceği miktarda olan. 3. *mec.* Oyun, hile. 4. esk. Erkeklerin giydiği genellikle keçeden, ucu sivri veya yüksek başlık.

Başında sihirli külâh (GÇ, s.59)

Kandil (Ar.): 1. İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı. 2. Kandil gecesi. 3. argo Çok sarhoş.

Masal kandilleri yaktı (GÇ, s.59)

Tılsım (Ar.): 1. Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç. 2. Büyülü olduğuna inanılan muska vb. şey. 3. mec. Çare, önlem.

Tılsımlı ayna içinde doğdu masalın masalı (GÇ, s.59)

Cennet (Ar.): 1. din b. Dinî inanışlara göre dünyada iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt. 2. mec. Herhangi bir şeyden fazlasıyla bulunan yer. 3. mec. Herhangi bir şeyin kolayca yapıldığı yer. 4. sf. mec. Çok güzel, huzur veren (yer).

Kırlar sanki cennet gibi (GÇ, s.61)

Şemsiye (Ar.): 1. Bir sapın üzerinde esnek tellere gerilmiş, açılıp kapanabilen, yağmur ve güneşten korunmak için kullanılan, su geçirmez kumaştan yapılmış taşınabilir eşya, güncek. 2. Genellikle plajlarda, bahçelerde kullanılan büyük güneşlik: *Bahçe şemsiyesi. Plaj şemsiyesi.* 3. bit. b. Aynı noktadan çıkan eşit uzunluktaki sapçıkların ucunda bulunan çiçek topluluğu.

Görünmez şemsiyen olduğunu sakın kimseye söyleme! (GMÇK, s.67)

Zafer (Ar.): 1. Savaşta kazanılan başarı. 2. Yengi. 3. Bir yarışma veya uğraşıda çaba harcayarak elde edilen başarı.

Üstündeki ay yıldız zaferlerin gök süsü (GÇ, s.68)

Külâh (Far.): 1. İçine bazı şeyler koymak için huni biçiminde bükülmüş kâğıt kap. 2. sf. Bu kabın alabileceği miktarda olan. 3. mec. Oyun, hile. 4. esk. Erkeklerin giydiği genellikle keçeden, ucu sivri veya yüksek başlık

Başında, yatarken giydiği kırmızı külâhı vardı. (GMÇK, s.69)

Pabuç (Far.): 1. Ayakkabı. 2. Masa, sandalye vb. mobilyaların ayaklarına takılan metal veya plastik eklenti. 3. fiz. İletken telleri elektrik birimlerine bağlayan

veya cıvatalı bağlantıyı sağlayan parça. 4. *mim*. Bina kolonlarının temeldeki basma yüzeyinin geniş ve daha güçlü olarak yoğunlaştırılmış bölümü.

Karı mühürleyen lastik pabuçlarından çıkan vıcirt vıcirt sesleri de duymuyordu. (GMÇK, s.69)

Daire (Ar.): 1. Bir yapının konut olarak kullanılan bölümlerinden her biri, kat. 2. Belirli devlet işlerini çevirmekle görevli kuruluşlardan her biri. 3. Bu kuruluşların içinde çalıştıkları yapı. 4. Bir yapı veya gemide belli bir işe ayrılmış bölüm. 5. *mec*. Soyut kavramlarda belli sınır, ölçü. 6. *mat*. Bir çemberin içinde kalan düzlem parçası. 7. *müz*. Saz takımında usul vurmaya yarayan tef.

Çitle çevrili bahçenin çevresinde daire çizerek dolaşıyordu. (GMÇK, s.69)

Cennet (Ar.): 1. *din b.* Dinî inanışlara göre dünyada iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt. 2. *mec*. Herhangi bir şeyden fazlasıyla bulunan yer: *Kitap cenneti*. 3. *mec*. Herhangi bir şeyin kolayca yapıldığı yer: *Turizm cenneti*. 4. *sf. mec*. Çok güzel, huzur veren (yer).

İpissiz ev, doğduğum ve büyüdüğüm çocukluk cennetimdi. (GMÇK, s.80)

Saat (Ar.): 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. 2. Vakit, zaman. 3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman. 4. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet. 5. Sayaç.

Duvardaki guguklu saat çalıştı. (GMÇK, s.82)

Küheylan (Ar.): Soylu Arap atı.

Kapılar açılır açılmaz bembeyaz bir küheylanın sırtına bindik. (GMÇK, s.84)

Kütüphane (Ar. + Far.): 1. Kitaplık. 2. *esk*. Kitap satılan dükkân, kitabevi.

Tabii, kütüphanesini karıştırırken çocuk resimli veya fotoğraflı olan kitapları saklamadıkça. (GMÇK, s.87)

Rütbe (Ar.): 1. Mertebe, derece, paye. 2. Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu derece, mevki.

Babam ölünce bütün rütbeleri elinden alınmış, askerlikten uzaklaşmış, adı Mıstık olan bir çocuktum artık. (GMÇK, s.95)

Kubbe (Ar.): Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet.

Kubbesi gökyüzü kadar büyük ve yıldız dolu. (GMÇK, s.100)

Ahenk (Far.): 1. Uyum. 2. mec. Uzlaşma. 3. esk. Ezgi.

Sarının bitimsiz ahengi. (GMÇK, s.119)

Cübbe(Ar.): Hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi.

Kendi cübbesini altında (GMÇK, s.122)

3.3.3.2. Batı Kökenli Yabancı Sözcükler

Eserlerdeki Batı kökenli yabancı sözcükler toplamda 24 tanedir. İlgili yabancı sözcüklerin anlamları ve dil kökenleri incelenmiş, ilgili yerlerde verilmiştir. Sözcükler anlamlarının yanı sıra kitap isimlerinin kısaltmaları ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda sıralanmıştır.

Kurdele (İt.): 1. Geniş ipekli şerit. 2. Belli bir biçim verilmiş saça veya giysinin yakasına takılan ince kumaş.

Kaçıp gitmesin diye boynuna upuzun kırmızı kurdele bağladım. (GMÇK, s.23)

Tuval (Fr.): 1. Üzerine resim yapılan, gerdirilmiş keten, kenevir veya pamuklu kaba kumaş. 2. Bu kumaşın üzerine yapılmış tablo.

Balkonun altındaki beyaz duvar, tuvalim olacaktı. (GMÇK, s.23)

Kral (Srp.): 1. En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse. 2. mec. Herhangi bir alanda başkalarından üstün, başarılı olan kimse. 3. mec. Çok başarılı ve zengin iş adamı.

Şu gördüğün ormanların kralıyım. (MT, s.31)

Fotoğraf (Fr.): 1. Çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme. 2. Bu yöntemle aktarılacak çoğaltılan resim, foto. 3. *mec.* Görüntü.

En mutlu günümüzün fotoğrafı da böylece çekilmiş oldu. (GMÇK, s.35)

Ambulans (Fr.): Cankurtaran.

Tek tekerlekli tahta el arabamı ambulans yapmıştım. (GMÇK, s.43)

Lamba (Rum.): 1. Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet. 2. Radyo ve televizyonlarda kullanılan, havası boşaltılmış veya içine düşük basınçlı bir gaz doldurulmuş cam, seramik veya çelikten ampul. 3. Kapı, pencere kenarlarına açılan, genellikle dik açılı girinti.

Üşümeyesin diye çitelerin arasını sarmaşıklerle örmüş, yassı pilden ambulansın lambasını bile hazırlamıştım. (GMÇK, s.43)

Minyatür (Fr.): 1. Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı. 2. Bu biçimde yapılmış küçük resim. 3. *mec.* Bir şeyin küçük ölekte kopyası veya benzeri.

Gövdesinden çıkan sayısız küçük dal ise çınarı minyatür ağaca çevirmişti. (GMÇK, s.48)

Tiyatro (İt.): 1. Dram, komedi, vodvil vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer. 2. Bu türleri, izleyiciler önünde sahnede oynayan grup. 3. Sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü.

Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Sinema (Fr.): 1. Herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir ekran veya perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işi. 2. Film göstermeye yarayan özel bir makineyle görüntülerin beyaz perdeye yansıtıldığı salon veya yapı. 3. Güzel sanatların dalı olarak yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı, beyaz perde, yedinci sanat.

Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Fotoğraf (Fr.): 1. Çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme. 2. Bu yöntemle aktarılacak çoğaltılan resim, foto. 3. mec. Görüntü.

Fotoğraftan okunurdu ikimizin mutluluğu (GÇ, s.53)

Tren (Fr.): Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, katar, şimendifer.

Ağabeyim legolarla, ben misketlerle oynamayı, babam ise kibrit kutularından tren yapmayı severdi. (GMÇK, s.56)

Krepon (Fr.): 1. Kıvrımları olan yün, pamuk veya ipek kumaş.

Babacığımın krepon kâğıtlardan yaptığı gül biçimli elektrikli fener geceleri sürekli yanardı. (GMÇK, s.59)

Elektrik (Fr.): 1. Maddenin elektron, pozitron, proton vb. parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerji türü. 2. Bu enerjinin gündelik hayatta kullanılan biçimi. 3. Bu enerjiden elde edilen aydınlanma. 4. Fiziğin, bu enerji ile oluşan olaylarını inceleyen kolu. 5. mec. Çarpıcılık, cazibe, canlılık.

Babacığımın krepon kâğıtlardan yaptığı gül biçimli elektrikli fener geceleri sürekli yanardı. (GMÇK, s.59)

Fabrika (İt.): İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç vb. ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu, üretimevi.

Babası çay fabrikasında işçi olarak çalışıyordu. (GMÇK, s.61)

Pijama (Fr.): İki parçadan oluşan yatak giysisi.

Beyaz keten pijamasının düğmeleri iliklenmemişti. (GMÇK, s.69)

Lastik (Fr.): 1. Kauçuktan yapılmış (şey). 2. Ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç. 3. Kauçuktan ayakkabı. 4. Kauçuktan yazı silgisi. 5. Taşıtların jantlarına yerleştirilen, elastiki tekerlek bandajı. 6. Esnek, ince kauçuk veya kauçuklu şerit. 7. Bir tür esnek örgü. 8. Korse. 9. Uzun konçlu çorabın düşmesini önlemek için üst

kısmına gelecek şekilde bacağa geçirilen esnek şerit. 10. Uzun şerit lastikten yapılan ve sapan olarak kullanılan araç.

Karı mühürleyen lastik pabuçlarından çıkan vıcirt vıcirt sesleri de duymuyordu. (GMÇK, s.69)

Zikzak (Fr.): 1. Art arda birdenbire ters yöne açılar yapan kırık çizgi. 2. *mec.* Sık sık değişen görüş, düşünce veya davranış, istikrarsızlık. 3. *sf. mec.* Karşılıklı.

Zikzaklar çizse, tökezlese de yürümeyi başarıyordu. (GMÇK, s.71)

Palto (Fr.): Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.

Paltosunun altında sımsıkı kucakladığı yeğenini evine götürünce herkesi uyandırmıştı. (GMÇK, s.72)

Mareşal (Fr.): 1. En yüksek askerî rütbe. 2. Bu rütbede bulunan general, müşir.

-Mareşalim, hoş geldin! (GMÇK, s.80)

Telefon (Fr.): 1. Konuşmaları ileten ve yansıtan düzenek. 2. Birbirinden uzakta bulunan kişilerin konuşmasını sağlayan aygıt.

Annem, bugün dayımla telefonda konuşurken de ele avuca sığmadığımı söyledi. (GMÇK, s.86)

Film (Fr.): 1. Fotoğrafçılıkta, radyografide ve sinemacılıkta resim çekmek için kullanılan, selülozdan, saydam, bükülebilir şerit. 2. Camlara yapıştırılarak içeriğinin görünmesini engelleyen bir tür ince yaprak. 3. *sin.* Bir oyunun bütünü taşıyan şerit veya şeritlerin bütünü. 4. *sin.* Sinemalarda gösterilen eser.

“Asıl bu filmi çekmeliydi Alfred Hitchcock.” dedi ikinci ses. (GMÇK, s.110)

Antik (Fr.): İlk Çağdaki uygarlıklarla, özellikle eski Yunan ve Roma uygarlıkları ile ilgili olan, antika.

Antik kaledeki çitlembik ağacının her dalında bir çocuk. (GMÇK, s.118)

Siren (Fr.): İtfaiye, cankurtaran ve polis araçlarında bulunan, tiz ses çıkaran uyarıcı alet.

Işıktan geminin siren sesiyle yaprakları kuşa benzeyen ağaç uçuracak kuşlarını.
(GMÇK, s.122)

Om Mani Padme Hum (Sans.): Lotus Çiçeğinin İçindeki Mücevher.

Om Mani Padme Hum... Om Mani Padme Hum... Om Mani Padme Hum...
(GMÇK, s.122)

Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı eserlerde söz varlığı unsurlarından yabancı sözcüklere çocuk kitabı olmaları hasebiyle çok fazla yer verilmemiştir. Toplamda 68 adet tespit edilen yabancı sözcüklerin 44 tanesi Arapça – Farsça kökenli, 24 tanesi ise Batı kökenlidir.

3.3.4. Terimler

Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki, Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarında toplamda 239 adet terim tespit edilmiştir.

Tablo 8: Eserlerdeki Terim Sayıları ve Türleri

Terim Türleri	Gökyüzü Çiçekleri	Martıcık ile Tilki	Geceleri Mızıka Çalan Kedi	Toplam
Coğrafya Terimleri	23	14	29	66
Dinî Terimler	5	Tespit edilemedi	6	11
Biyoloji Terimleri	26	10	84	120
Sanat Terimleri	9	1	24	34
Matematik Terimleri	2	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	2
Kimya Terimleri	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	2	2
Fizik Terimleri	Tespit edilemedi	1	Tespit edilemedi	1
Askeri Terimler	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	3	3
Toplam	65	26	148	239

Eserlerdeki 239 terim; Coğrafya terimleri, Biyoloji terimleri, Dinî terimler, Sanat terimleri, Matematik terimleri, Kimya terimleri, Fizik terimleri ve Askeri terimler olmak üzere 8 başlık altında tasnif edilmiştir. Eserlerde en çok rastlanılan terim türü 120 örnekle “Biyoloji Terimleri” olmuştur. Bunun sebebi olarak yazarın Karadenizli olması ve çocukluğunun orada geçmesi olarak gösterilebilir. Terim türlerinin tasnifi için TDK’nin web sayfasından istifade edilmiştir. Tasnif neticesinde kitapta yer alan terimler ilgili örnek cümlelerle ve kitap isimlerinin kısaltmaları ile birlikte verilmiştir. Sıralamada sayfa numaraları esas alınmıştır.

3.3.4.1. Coğrafya Terimleri

Ay: *Ay ise yıldızları etrafına toplamış, anne martının ninnilerini dinliyordu.* (MT, s.9)

Yıldız: *Ay ise yıldızları etrafına toplamış, anne martının ninnilerini dinliyordu.* (MT, s.9)

Güneş: *Bu oyunu güneşin ışıkları bozdu.* (MT, s.9)

Göl: *Martı yuvası, gölün üzerinde uzanan ağacın dalında bir kundak gibi sallanıyordu.* (MT, s.9)

Kıyı: *Kıyıya çıkmadan önce çevrenizi gözetlemeyi unutmayın.* (MT, s.11)

Rüzgâr: *Rüzgâr çiçek kokuyordu.* (GMÇK, s.11)

Hava: *Hava bulutsuzdu.* (GMÇK, s.11)

Bulut: *Hava bulutsuzdu.* (GMÇK, s.11)

Çimen: *Çimenlerin üzerine yüzükoyun uzanıverdim.* (GMÇK, s.11)

Dağ: *Uyuyor karlı dağ* (GÇ, s.13)

Yağmur: *Yağ elsiz yağmur yağ* (GÇ, s.13)

Yaz: *Sensin benim yazım kışım* (GÇ, s.15)

Kış: *Sensin benim yazım kışım* (GÇ, s.15)

Deniz: *Denizde sandalın olsun* (GÇ, s.15)

Gece: *Melek süsler geceleri* (GÇ, s.15)

Ada: *Adaya doğru süzülsem* (GÇ, s.16)

Bulut: *Bulutlarla top oynasam* (GÇ, s.16)

Dağ: *Birazdan güneş dağların ardında yoluna devam edecek.* (MT, s.16)

Yıldız: *Söyle kaç yıldızım olur?* (GÇ, s.17)

Tepe: *Şu tepeden bakanların adı nedir? (MT, s.18)*

Gökyüzü: *Senin tepe dediğin yer gökyüzüdür. (MT, s.18)*

Çalı: *Martı ailesi, sabah uyanır uyanmaz çalılar arasındaki yuvalarından ayrılarak gölün kenarına geldiler. (MT, s.19)*

Orman: *Mavi ormanımda gülen tilkiler, şakacı tavşanlar, ıslık çalan zürafalar yaşırdı. (GMÇK, s.19)*

Güneş: *Bahçemizdeki ceviz ağacının gölgesinde sırtüstü uzanmış, dallar arasından güneşe bakıyordum. (GMÇK, s.20)*

Kar: *Annem ninni söylerken yağan kar bile uyur annem ninni söylerken rüyalar bile uyur (GÇ, s.21)*

Gök: *Göklere yazdım adını (GÇ, s.23)*

Rüzgâr: *Göl, serin rüzgârla dalgalandı. (MT, s.25)*

Pınar: *Küçük pınar ormanda (GÇ, s.27)*

Orman: *Küçük pınar ormanda (GÇ, s.27)*

İrmak: *Ve bahçemizin önünden akıp giden küçük ırmağı. (GMÇK, s.27)*

Çiğ: *Sabah çiği çimenlerin üzerinde billurdan damlalar gibi parlıyordu. (MT, s.28)*

Çimen: *Sabah çiği çimenlerin üzerinde billurdan damlalar gibi parlıyordu. (MT, s.28)*

Ada: *Üzerinde bir ada. (GMÇK, s.28)*

Göl: *Ortasında göl. (GMÇK, s.28)*

Deniz: *Deniz...(GMÇK, s.28)*

Orman: *Şu gördüğün ormanların kralıyım. (MT, s.31)*

Çamur: Yağmur yüzünden oyun yerimiz çamur olsa da kızmazdık. (GMÇK, s.31)

Yaz: Çocukken incecik yaz yağmurlarının altında ıslanmayı severdik. (GMÇK, s.31)

Sonbahar: Ayva yüzlü sonbahar (GÇ, s.32)

Sel: Gökten yağar sel gibi (GÇ, s.32)

Dere: Martıcık, derenin gölle birleştiği yere uçtu. (MT, s.32)

Köy: Yol kenarlarında köyler, kasabalar, şehirler kurardık. (GMÇK, s.32)

Kasaba: Yol kenarlarında köyler, kasabalar, şehirler kurardık. (GMÇK, s.32)

Şehir: Yol kenarlarında köyler, kasabalar, şehirler kurardık. (GMÇK, s.32)

Sis: İncecik, sisli puslu yağırdı. (GMÇK, s.32)

Dağ: Uyuyor karlı dağ (GMÇK, s.32)

İlkbahar: Toprak çocukların ilkbaharıdır. (GMÇK, s.34)

Toprak: Toprak çocukların ilkbaharıdır. (GMÇK, s.34)

Köprü: Her köprüyü bir fil sırtında tutardı. (GMÇK, s.34)

Kış: Beyaz bir devenin sırtında gelir kış (GÇ, s.35)

Şimşek: Peş peşe üç kez şimşek çaktı. (GMÇK, s.35)

Güneş: Güneşin sofrasında zaman kardan bir yumak (GÇ, s.36)

Rüzgâr: Rüzgâr, yaprak yaprak mektup dağıtır kuş dilince (GÇ, s.42)

Okyanus: Okyanusta bin sandal (GÇ, s.46)

Ay: Ay şarkıları söyler (GÇ, s.46)

İrmak: İnce bir ırmak akıyor (GÇ, s.47)

Göç: *Dünyanın bütün kuşlarının köyümüzün en büyük çınarına konarak göç ettiğini düşünürdük. (GMÇK, s.47)*

Yıldız: *Dallarından kestane topladığımız kestane ağaçları, palamut veya ucu yıldızlara degecek kadar uzayan gürgenler... (GMÇK, s.48)*

Mahalle: *Gövdesinde sandalye gibi oturduğumuz yumrularını, biz mahallenin çocukları, aramızda paylaşmıştık. (GMÇK, s.49)*

Köy: *Annem öksüz bir köy kızı (GÇ, s.52)*

Kır: *Kırlar sanki cennet gibi (GÇ, s.61)*

Ova: *Ovalarda sessizlik. (GMÇK, s.79)*

Kaza: *Ağabeyim uzak bir kazanın bir köyünde öğretmendi. (GMÇK, s.96)*

Tarla: *Tarlalarda buğday başakları henüz yeşil. (GMÇK, s.112)*

Mevsim: *“Dört mevsimin bir arada yaşandığı yerde bitecek bu yolculuk,” dedi beni uğurlarken. (GMÇK, s.115)*

Okyanus: *Devekuşu yumurtasının yanından bakınca okyanusun karşı kıyısındaki kırmızı kayığın direğindeki beyaz bayrağı görebiliyorum. (GMÇK, s.120)*

3.3.4.2. Dinî Terimler

Melek: *Öpmek ister seni melek (GÇ, s.14)*

Cennet: *Nazlı şirin cennet kuşum (GÇ, s.15)*

Dua: *Bebeğin duası (GÇ, s.16)*

Tanrı: *Tanrım bağışladı bana (GÇ, s.23)*

Bayram: *‘Bugün çıtı pıtı kuşların bayram günü’ olmalı diye geçirdim içimden. (GMÇK, s.30)*

Allah: *“Aman Allah’ım! Rüya mı gerçek mi?” (GMÇK, s.30)*

Medrese: *Çınarın önünde medrese vardı. (GMÇK, s.49)*

Dua: Dualar yalnızca Fatma için değil bütün kuşlar içindi. (GMÇK, s.52)

Melek: Hiç yere konmayan bir kuşu bir meleğin koruduğuna inanır babam. (GMÇK, s.54)

Bayram: Bir bayram günü (GÇ, s.67)

Cennet: İpissiz ev, doğduğum ve büyüdüğüm çocukluk cennetimdi. (GMÇK, s.80)

3.3.4.3. Biyoloji Terimleri

Martı: Yavru martılar uyudu. (MT, s.9)

Kanat: İçinden kanatları mavi, vücudu beyaz bir martı yavrusu çıktı. (MT, s.9)

Gaga: Sevgisini göstermek için gagasıyla yavrusunu gıdıkladı. (MT, s.9)

Tilki: Tilkiler pusuda bekleyebilir. (MT, s.11)

Karga: Kargalar uçtu. (GMÇK, s.11)

Kedi: Kedim kiraz dalında uyudu. (GMÇK, s.11)

Kiraz: Kedim kiraz dalında uyudu. (GMÇK, s.11)

Dal: Kedim kiraz dalında uyudu. (GMÇK, s.11)

Çiçek: Rüzgâr çiçek kokuyordu. (GMÇK, s.11)

Kelebek: Serçe parmağıma kelebek kondu. (GMÇK, s.11)

Papatya: Bu defa kelebek, yanımdaki papatyaya kondu. (GMÇK, s.12)

Ağaç: -Maviş, neredesin? diye seslenir seslenmez, ağacın tepesinde üç kere miyavladı. (GMÇK, s.12)

Kuş: Uçurtmam kuşlarla yarıştıyordu. (GMÇK, s.13)

Pati: Patileriyle bıyıklarını taradı. (GMÇK, s.13)

Bıyık: Patileriyle bıyıklarını taradı. (GMÇK, s.13)

Gül: *Güller bile kuş kanatlı (GÇ, s.14)*

Kuş: *Güller bile kuş kanatlı (GÇ, s.14)*

Kanat: *Güller bile kuş kanatlı (GÇ, s.14)*

Çiçek: *Sen bir çiçek (GÇ, s.14)*

Kelebek: *O kelebek (GÇ, s.14)*

Çiçek: *Güneş, gölün üzerinden ışıktan çiçeklerini toplamak üzereydi. (MT, s.15)*

Balık: *Her defasında gagasıyla yakaladığı yavru balıklarla yavrularını besledi. (MT, s.15)*

Kurt: *Çevresini kurtlar, tilkiler, aslanlar, kaplanlar sarmıştı. (GMÇK, s.15)*

Tilki: *Çevresini kurtlar, tilkiler, aslanlar, kaplanlar sarmıştı. (GMÇK, s.15)*

Aslan: *Çevresini kurtlar, tilkiler, aslanlar, kaplanlar sarmıştı. (GMÇK, s.15)*

Kaplan: *Çevresini kurtlar, tilkiler, aslanlar, kaplanlar sarmıştı. (GMÇK, s.15)*

Balık: *Balıklar türkü söyler mi? (GÇ, s.16)*

İpek: *Tüyleri ipekten beyaz (GMÇK, s.16)*

Tüy: *Tüyleri ipekten beyaz (GMÇK, s.16)*

Kuzu: *Çoban olsam kuzum olur (GÇ, s.17)*

Süt: *Önüne süt tabağını koyunca yine eskisi gibi “miyav” dedi. (GMÇK, s.17)*

Yarasa: *Gece boyunca yarasaların uçuşu anne martıyı tedirgin etmişti. (MT, s.18)*

Yaprak: *Ağaçlarımda yapraktan çok kuş olur, kayıklarımın üstünde martılar uçuşurdu. (GMÇK, s.19)*

Martı: *Ağaçlarımda yapraktan çok kuş olur, kayıklarımın üstünde martılar uçuşurdu. (GMÇK, s.19)*

Tavşan: *Mavi ormanımda gülen tilkiler, şakacı tavşanlar, ıslık çalan zürafalar yaşırdı. (GMÇK, s.19)*

Zürafa: *Mavi ormanımda gülen tilkiler, şakacı tavşanlar, ıslık çalan zürafalar yaşırdı. (GMÇK, s.19)*

Ceviz: *Bahçemizdeki ceviz ağacının gölgesinde sırtüstü uzanmış, dallar arasından güneşe bakıyordum. (GMÇK, s.20)*

Sincap: *Sincap, daldan dala atlayarak kendini korumaya çalışıyordu. (GMÇK, s.20)*

Sazan: *Gagasının ucundaki yavru sazan şöyle seslendi. (MT, s.22)*

Kuyruk: *Kuyruğunu salladı. (GMÇK, s.22)*

Fındık: *Fındık içlerini önüne koydum. (GMÇK, s.22)*

İbik: *İbiği nar kırmızısı bir horoz. (GMÇK, s.28)*

Horoz: *İbiği nar kırmızısı bir horoz. (GMÇK, s.28)*

Nar: *İbiği nar kırmızısı bir horoz. (GMÇK, s.28)*

Tavuk: *Tavuklar horozlardan daha büyük. (GMÇK, s.28)*

Yumurta: *Yumurtalar rengârenk. (GMÇK, s.28)*

Kaplumbağa: *Kocaman bir kaplumbağa. (GMÇK, s.28)*

Balık: *Ve balık avlayan bir çocuk. (GMÇK, s.28)*

Çalı kuşu: *Ardından diğer çalı kuşları birer birer kayıklarımı paylaştı. (GMÇK, s.30)*

Yağmur: *Çocukken incecik yaz yağmurlarının altında ıslanmayı severdik. (GMÇK, s.31)*

Ayva: *Ayva yüzlü sonbahar (GÇ, s.32)*

Alabalık: *Kısa bir süre sonra yakaladığı alabalık yavrusuyla geri döndü. (MT, s.32)*

Kır çiçeği: *Arabalarımızı özenerek hazırlar ve kır çiçekleri ile süslerdik. (GMÇK, s.33)*

Kuşu: *Şarkı söyleyen kuşu (GÇ, s.34)*

Kedi: *Sarı bir yol çiziyor kediciğin kuyruğu (GÇ, s.34)*

Kuyruk: *Sarı bir yol çiziyor kediciğin kuyruğu (GÇ, s.34)*

Fil: *Her köprüyü bir fil sırtında tutardı. (GMÇK, s.34)*

Kuzu: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

Koyun: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

Keçi: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

İnek: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

At: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

Eşek: *Yol boyunca kuzu, koyun, keçi, inek, at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. (GMÇK, s.34)*

Deve: *Çubukların tepesine minik minik zürafa, deve, köpek ve kömürle boyadığımız toprak kargalar yapardık. (GMÇK, s.34)*

Köpek: *Çubukların tepesine minik minik zürafa, deve, köpek ve kömürle boyadığımız toprak kargalar yapardık. (GMÇK, s.34)*

Deve: *Beyaz bir devenin sırtında gelir kış (GÇ, s.35)*

Turna: *Turnalar kardelenleri görünce (GÇ, s.35)*

Kardelen: *Turnalar kardelenleri görünce (GÇ, s.35)*

Arı: *Arılar konsun sana (GÇ, s.36)*

Böcek: *Çalışkan bir böcek ol (GÇ, s.36)*

Kiraz: *Günler bir kiraz gibi (GÇ, s.36)*

Serçe: *Serçe gibi uyumak (GÇ, s.36)*

Kuş: *Ben bir kuşum ve uçabilirim. (MT, s.37)*

Tavşan: *Mavi bir tavşancık (GÇ, s.40)*

Ayı: *Korkudan dağlara kaçtı üç beyaz ayıcık (GÇ, s.40)*

Bağ: *On yaşımdayken ırmağın kenarındayken attığım taş sırtına değmiş, bağanı delmişti. (GMÇK, s.42)*

Sarmaşık: *Üşümeyesin diye çıtaların arasını sarmaşıklarla örmüş, yassı pilden ambulansın lambasını bile hazırlamıştım. (GMÇK, s.43)*

Elma: *Bayramdan kalan kırmızı akide şekerlerimi, en kocaman al yanaklı elmalarımı, en yeni oyuncaklarımı... (GMÇK, s.43)*

Mısır: *Cin mısırı patlatır (GÇ, s.44)*

Kestane: *Kestane pişirirdik (GÇ, s.44)*

Hörgüç: *Öksüz devenin hörgücü (GÇ, s.47)*

Çınar: *Dünyanın bütün kuşlarının köyümüzün en büyük çınarına konarak göç ettiğini düşünürdük. (GMÇK, s.47)*

Serçe: *Çalı kuşları, serçeler, kırlangıçlar, üveyikler, güvercinler ve çınarın uzun dallarına konan alakargalar. (GMÇK, s.47)*

Kırlangıç: *Çalı kuşları, serçeler, kırlangıçlar, üveyikler, güvercinler ve çınarın uzun dallarına konan alakargalar. (GMÇK, s.47)*

Üveyik: *Çalı kuşları, serçeler, kırlangıçlar, üveyikler, güvercinler ve çınarın uzun dallarına konan alakargalar. (GMÇK, s.47)*

Güvercin: *Çalı kuşları, serçeler, kırlangıçlar, üveyikler, güvercinler ve çınarın uzun dallarına konan alakargalar. (GMÇK, s.47)*

Alakarga: *Çalı kuşları, serçeler, kırlangıçlar, üveyikler, güvercinler ve çınarın uzun dallarına konan alakargalar. (GMÇK, s.47)*

Kestane: *Dallarından kestane topladığımız kestane ağaçları, palamut veya ucu yıldızlara degecek kadar uzayan gürgenler... (GMÇK, s.48)*

Palamut: *Dallarından kestane topladığımız kestane ağaçları, palamut veya ucu yıldızlara degecek kadar uzayan gürgenler... (GMÇK, s.48)*

Gürgen: *Dallarından kestane topladığımız kestane ağaçları, palamut veya ucu yıldızlara degecek kadar uzayan gürgenler... (GMÇK, s.48)*

Mantar: *Çınarın yere yakın kısmı mantar gibi şişkindi. (GMÇK, s.49)*

Yumru: *Gövdesinde sandalye gibi oturduğumuz yumrularını, biz mahallenin çocukları, aramızda paylaşmıştık. (GMÇK, s.49)*

Gövde: *Gövdesinde sandalye gibi oturduğumuz yumrularını, biz mahallenin çocukları, aramızda paylaşmıştık. (GMÇK, s.49)*

Koza: *Çocukluk kozamızı onun altında örmüştük. (GMÇK, s.49)*

Kovuk: *Son sabah yine erkenden çınara çıkmış, ağacın en yüksek kovuğuna yerleşmişti. (GMÇK, s.51)*

Portakal ağacı: *Bu tanık portakal ağacıdır. (GMÇK, s.57)*

Bülbül: *Portakal ağacına üç beyaz bülbül konar. (GMÇK, s.57)*

Gül: *Babacığımın krepon kâğıtlardan yaptığı gül biçimli elektrikli fener geceleri sürekli yanardı. (GMÇK, s.59)*

Nar: *Ağlayan nar, bin kuş tüyü (GÇ, s.60)*

Kuş tüyü: Ağlayan nar, bin kuş tüyü (GÇ, s.60)

İncir ağacı: Küçük bahçelerinin ortasında, yeni meyve vermeye başlayan bir incir ağacı vardı. (GMÇK, s.61)

Çay: Babası çay fabrikasında işçi olarak çalışıyordu. (GMÇK, s.61)

Ortanca: Evin önündeki dar yolun yanına ortanca, diğer yanına kadife çiçekleri dikilmişti. (GMÇK, s.62)

Kadife çiçeği: Evin önündeki dar yolun yanına ortanca, diğer yanına kadife çiçekleri dikilmişti. (GMÇK, s.62)

Karınca: Yerde yürüyen karınca (GÇ, s.67)

Uğur böcekleri: Uğur böcekleri serçe parmağıma konuyor. (GMÇK, s.78)

Dut: Ablamın oyuncak bebeği kırmızı kurdelesini taktı ve çatallı ince dut dalından sazını eline aldı. (GMÇK, s.82)

Gaga: Gagasında kızıgımın kırmızı ipi. (GMÇK, s.109)

Devetabanı: Papatya bahçelerinin çitleri devetabanından. (GMÇK, s.109)

Gelincik: Gelinciklerin kırmızılığı ovayı ve göğü kızıl bir sise boyamış. (GMÇK, s.109)

Lale: Çiçek ovasında lale az. (GMÇK, s.110)

Sardunya: Pencereleden sarkan sardunyalar suskun, evler ıssız, yapayalnız, kimsesiz. (GMÇK, s.110)

Aslan: Nehir bazen aslan gibi kükreyerek akıyor tepelerden, bazen bebek gibi mışıl mışıl uyuyor ovada. (GMÇK, s.112)

Buğday başakları: Tarlalarda buğday başakları henüz yeşil. (GMÇK, s.112)

Bıldırcın: “Uç!” der demez bıldırcına uçuverdi. (GMÇK, s.114)

Tay: Üsttekiler ise koşan üç beyaz tay. (GMÇK, s.118)

Çitlembik: *Antik kaledeki çitlembik ağacının her dalında bir çocuk. (GMÇK, s.118)*

Devekuşu: *Ortasında devekuşu yumurtası. (GMÇK, s.120)*

Hindi: *Üç hindi palazı yanından uzaklaşıyor. (GMÇK, s.121)*

Erik: *Bahçede erik ağaçları. (GMÇK, s.121)*

3.3.4.4. Sanat Terimleri

Ninni: *Anne martı hala ninni söylüyordu. (MT, s.9)*

Türkü: *Yaşamak istiyorum, türkü söyler gibi. (GMÇK, s.13)*

Ninni: *Uyu ninni uyu ninni! (GÇ, s.15)*

Bilmece: *Kuş çözer bilmeceleri (GÇ, s.15)*

Şiir: *Şiirle resim yan yanaydı. (GMÇK, s.16)*

Resim: *Şiirle resim yan yanaydı. (GMÇK, s.16)*

Türkü: *Balıklar türkü söyler mi? (GÇ, s.16)*

Ressam: *On yaşındayken ressam olmayı hayal ederdim. (GMÇK, s.19)*

Harf: *Silinmez harflerle (GÇ, s.22)*

Tuval: *Balkonun altındaki beyaz duvar, tuvalim olacaktı. (GMÇK, s.23)*

Saz: *Türkü söyler saz çalar (GÇ, s.27)*

Masal: *Uzak yerlerden getirdiği masalları anlatırdı bana. (GMÇK, s.27)*

Resim: *Uçan resimdir adı (GÇ, s.30)*

Horon: *Çakal horonu derdik bu yağmura. (GMÇK, s.32)*

Tekerleme: *En çok sevdiğim ve benim icadım olan tekerleme buydu. (GMÇK, s.32)*

Şarkı: Kaçıp gitmesin diye de ona şarkılar söyledik. (GMÇK, s.33)

Şarkı: Şarkı söyleyen kuğu (GÇ, s.34)

Masal: Masal yazıyor masal (GÇ, s.34)

Ezgi: Daha ilk dönemece ulaşmadan yağmurun sesi ezgiye dönüşüverdi. (GMÇK, s.35)

Fotoğraf: En mutlu günümüzün fotoğrafı da böylece çekilmiş oldu. (GMÇK, s.35)

Mektup: Rüzgâr, yaprak yaprak mektup dağıtır kuş dilince (GÇ, s.42)

Tiyatro: Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Sinema: Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Sahne: Tiyatro sahnemiz ve biletsiz sinemamızdı. (GMÇK, s.49)

Minyatür: Gövdesinden çıkan sayısız küçük dal ise çınarı minyatür ağaca çevirmişti. (GMÇK, s.49)

Haber: Hiç o kadar adı Fatma olan haber duymamıştı dünya. (GMÇK, s.52)

Şair: Bu yüzden babam hem kuş şairidir hem de çocuk şairi. (GMÇK, s.60)

Mektup: Ona mektuplar yazdı. (GMÇK, s.62)

Öykü: Çocuk, kitaptaki resimlere bakarken uydurduğu öykünün bu noktasında uyudu. (GMÇK, s.68)

Kubbe: Kubbesi gökyüzü kadar büyük ve yıldız dolu. (GMÇK, s.100)

Film: “Asıl bu filmi çekmeliydi Alfred Hitchcock.” Dedi ikinci ses. (GMÇK, s.110)

Koro: Bir çocuk korosunun sesiydi bu ses. (GMÇK, s.116)

Beste: Yaz sonu ova bir ayrılık bestesine hazırlanıyor. (GMÇK, s.118)

Burç: Kalenin yarım kalmış burcu eğik. (GMÇK, s.121)

3.3.4.5. Matematik Terimleri

Pergel: Pergelimin çizdiği daire dünya kadar (GÇ, s.39)

Daire: Pergelimin çizdiği daire dünya kadar (GÇ, s.39)

3.3.4.6. Fizik Terimleri

Işık: Güneş, gölün üzerinden ışıktan çiçeklerini toplamak üzereydi. (MT, s.15)

3.3.4.7. Kimya Terimleri

Gümüş: Irmağımız bu sırada su yerine gümüş akıtır, ayna gibi parlardı. (GMÇK, s.27)

Pil: Üşümeysin diye çitaların arasını sarmaşıklarla örmüş, yassı pilden ambulansın lambasını bile hazırlamıştım. (GMÇK, s.43)

3.3.4.8. Askerî Terimler

Mareşal: -Mareşalim, hoş geldin! (GMÇK, s.80)

Paşa: Babama yıllar sonra bana, “Paşam!” diye seslenen insanlarla karşılaştığımı anlattım. (GMÇK, s.80)

Rütbe: Babam ölünce bütün rütbeleri elinden alınmış, askerlikten uzaklaşmış, adı Mistik olan bir çocuktum artık. (GMÇK, s.95)

İlgili terimler incelendiğinde 120 tane örneği bulunan “Biyoloji terimleri” en çok tekrarlanan terim çeşidi olmuştur. Sonrasında 23 adet Coğrafya terimi gelmektedir.

3.3.5. Atasözleri

Şirin’in incelemeye tabii tutulan üç eserinde yalnızca 1 (bir) adet atasözüne rastlanmıştır. Gökyüzü Çiçekleri adlı şiir kitabında rastlanan atasözü, diğer eserlerde tespit edilememiştir.

Tablo 9: Eserlerdeki Atasözü Sayıları

Eserler	Atasözü Sayısı
Gökyüzü Çiçekleri	1
Martıcık ile Tilki	Tespit edilemedi
Geceleri Mızıka Çalan Kedi	Tespit edilemedi

Bir varmış bir yokmuş: Masal gibi geçip gitmiş, artık hayal olmuş.

Bir varmış bir yokmuş. (GÇ, s.35)

İncelenen kitaplar söz varlığı unsurlarından olan atasözleri bakımından oldukça fakirdir. Zira 1 (bir) örnek tespit edilmiştir. Gökyüzü Çiçekleri şiir kitabı haricinde kalan iki eserde ise atasözü hiç tespit edilememiştir.

3.3.6. Kalıp Sözler

Söz varlığı unsurlarından bir diğeri kalıp sözlerdir. İncelenen eserler kalıp sözler bakımından da pek yeterli değildir. Nitekim incelenen eserlerde toplamda 7 (yedi) tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlardan 2 (iki) tanesi Martıcık ile Tilki masal kitabında geçerken 5 (beş) tanesi de Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâye kitabında geçmektedir. Gökyüzü Çiçekleri şiir kitabında ise hiç tespit edilememiştir.

Tablo 10: Eserlerdeki Kalıp Söz Sayıları

Eserler	Kalıp Sözler
Gökyüzü Çiçekleri	Tespit edilemedi
Martıcık ile Tilki	2
Geceleri Mızıka Çalan Kedi	5
Toplam	7

Toplamda 7 (yedi) tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar karşılama kalıp sözleri, teşekkür etme kalıp sözleri, bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözler, selamlaşma bildiren kalıp sözler, özür dileme kalıp sözleri ve vedalaşma (uğurlama) kalıp sözleri olarak sınıflandırılabilir.

Yaşasın: *-Yaşasın! diye bağırdım. (GMÇK, s.15)*

Hoş geldin: *Hoş geldin güzel martı! (MT, s.30)*

Teşekkür ederim: *Çok teşekkür ederim uçan şey, dedi. (MT, s.34)*

Özür dilemek: *Kaplumbağadan özür dilerken sesim titriyordu. (GMÇK, s.42)*

Güle güle: *“Güle güle kaplumbağacığım güle güle” dedim. (GMÇK, s.46)*

Merhaba: *İnsanlardan önce güne, “Merhaba!” dedi horozlar. (GMÇK, s.86)*

Peki: *-Peki, dedim başladım anlatmaya. (GMÇK, s.88)*

3.3.7. Doldurma Sözlere

Yapılan incelemeler neticesinde Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarında doldurma sözlere rastlanmamıştır.

3.3.8. Çeviri Sözcükler

Yapılan incelemeler neticesinde Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarında çeviri sözcüklere rastlanmamıştır.

3.3.9. Kalıplaşmış Sözcükler

Yapılan incelemeler neticesinde Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı çocuk kitaplarında kalıplaşmış sözlere rastlanmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ

4.1. Sonuç

Bir dilin söz varlığı denince, o dilin yalnızca sözcüklerini değil, deyimlerinin, kalıp sözlerinin, atasözlerinin, terimlerinin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılmalıdır. Buna göre söz varlığı bir milletin uzun yıllar boyu biriktirdiği hazineleridir. Canlı bir varlık olan dil, sürekli gelişim ve değişim içerisinde. Buna paralel olarak söz varlığı bazen zenginleşebilirken bazen de fakirleşebilir. Bu durum o dilin söz varlığında yer alan unsurların aktif kullanımıyla ilgilidir.

Söz varlığı, bir dilde kullanılan tüm söz ve anlatım kalıplarını kapsamaktadır. Bu söz ve anlatım kalıpları, dili kullanan toplumun hayata bakışını, düşünce yapısını, yaşayışını yansıtan en önemli araçtır. Başka bir deyişle söz varlığı bir toplumun kültür aynasıdır. Dil, bir milletin milli yapısıdır da. Zira bir milleti, ayakta tutan, milli kimliğini muhafaza eden, onu geleceğe taşıyıp yok olmaktan kurtaran da yine dildir. Bu da dili millileştirir.

İncelenen kitaplarda, ikilemelere, terimlere ve deyimlere sıkça yer verilmiştir. Özellikle ikilemeler ve terimler çokça kullanılmıştır. Bu durum, anlatımın akıcılığını etkili kılıp canlılığını sağlamaktadır. Kitaplarda, yöresel söyleyişlere ve ağız özelliklerine rastlanmamıştır. Ancak yazarın Karadenizli olmasından ötürü deniz ve yeşile dair unsurlar sıkça yer bulmuştur. Seviye üstü olarak düşünülebilecek yabancı kelimeler pek yer bulmamıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde kitaplarda; toplamda 63 deyim rastlanmıştır. Bunlardan çoğu sözlükte geçtiği gibi aynen yer alırken az sayıda deyim yer değişikliğine uğrayarak yer almıştır. Kitaplardan yalnızca Gökyüzü Çiçekleri'nde bir tane atasözüne rastlanmıştır. Kalıplaşmış sözcükler, doldurma sözler ve çeviri sözcükler

ise hiç tespit edilememiştir. Bunun yanında üç kitapta da göze çarpan unsur terimlerin çokluğudur. Zira toplamda 239 tane terim tespit edilip bunlar da kendi aralarında tasniflendirilmiştir. Terimlerin yanı sıra kitaplarda en çok rastlanan söz varlığı ögesi ikilemelerdir. Toplamda 143 adet ikileme tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili kitaplarda toplamda 7 tane de kalıp söz bulunmuştur. Kitaplarda, dilimize yerleşmemiş yabancı kelime çok da fazla değildir nitekim 68 tane yabancı kelime tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Şirin'in yazmış olduğu eserlerinin merkezinde hep "çocuk" vardır. Bu ekseninde, çocuğa çocuğu, çocukça değil çocuksu duyarlılıkla anlatmıştır. Onlara, değer yargılarımızı öğretmeye, merhametli, ince düşünen insanlar olmaları gerektiğini düşündürmeye, herkesin saygı ve sevgi içinde mutlu yaşayabileceği düşüncesini aşılama, insan, hayvan, bitki... sevgisini benimsetmeye çalışmıştır. İncelememizin temelindeki eserlerde de bu durum açıkça görülmektedir. Gerek üslupları gerekse de içerikleri yönüyle eserler, yalnızca çocuklara değil yetişkinlere de hitap eder. Şirin'in, küçük yaşta babasını kaybetmenin verdiği derin üzüntüyü ve eksikliği eserlerindeki kişiler aracılığıyla sezmekteyiz. İncelememizin esasını oluşturan Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı kitapların söz varlığı öğelerinden deyim, terim ve ikilemeler yönüyle zengin olduğu fakat diğer söz varlığı öğeleri bakımından pek de zengin olmadığı tespit edilmiştir.

Söz varlığı kapsam bakımından oldukça geniş bir yelpazedir. Bu geniş yelpazenin çatısı altında hangi başlıkların yer aldığı ve neleri içerdiği hususunda tam bir sınır henüz çizilememiştir. Söz varlığı konusu üzerine yapılmış kuramsal çalışmaların azlığı sebebiyle tanımı ve kapsamı üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu da bu alanda yapılacak çalışmaları zorlaştırmaktadır.

4.2. Tartışma

Ulusal Tez Merkezi sayfasında yapılan tarama neticesinde çocuk edebiyatı sahasında yapılmış eserlerin söz varlığı incelemesinin ne denli eksik olduğu görülür. Aşağıda bu alanda yapılmış çalışmalardan bazıları yer almaktadır.

Nusret Yılmaz tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan "Çocuk Edebiyatı Bağlamında Bestami Yazgan Üzerine Bir İnceleme" adlı tezde çocuk edebiyatı

yazarlarından Bestami Yazgan'ın şiirlerinin söz varlığına yönelik şu ifadeler yer almaktadır: “Milli ve manevi değerlere duyarlı duruşunun bir yansıması olarak kendi yerel kaynaklarına yönelen, ortak mirasa sahip çıkan ve onu kullanan bir şair şahsiyetinin ürünü olan eserler; özellikle Batı menşeli sözcüklere mesafeli bir şiir dilini sergiler. Arapça ve Farsçadan dilimize girmiş ve halkın kabul ettiği sözcükler dışında yabancı sözcük kullanmamak için gösterdiği hassasiyet şiirlerinde kendini belli eder” (Yılmaz, 2013, s.144).

Eda Uslupehlivan tarafından yapılan “Hasan Latif Sarıyüce'nin Çocuk Romanlarında Değer Eğitimi ve Söz Varlığı” adlı çalışmada Sarıyüce'nin eserleri atasözü, deyim, ikileme, kalıp söz ve yansıma sözcükler olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir. İnceleme sonucunda eserlerde 11 atasözü, 450 deyim, 860 ikileme, 156 kalıp söz ve 296 tane de yansıma sözcük tespit edilmiştir (Uslupehlivan, 2018, s. 110 – 121).

Gökçe Kaçmaz tarafından hazırlanan “Cahit Zarifoğlu'nun Masallarının Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada ise eserlerin söz varlığı incelemesinde on başlık oluşturulmuştur. İlgili başlıklar şöyledir: Yazım ve Anlatım Bozukluğu, Argo, Atasözleri, Deyimler, Kalıp Sözler, İkilemeler, Tekerlemeler, Çeviri Kelimeler, Terimler ve On Yaş Üstü Kelimeler. Elde edilen bulgular ise şöyle özetlenebilir: Zarifoğlu'nun masallarında anlatım bozukluğu ve yazım yanlışlığı az yapılmıştır. Zarifoğlu'nun masallarında argo kelimelere sık rastlanmamaktadır. Atasözü yalnız 1 (bir) tane bulunurken 104 tane deyim, 17 tane de kalıp söz tespit edilmiştir. Ayrıca eserlerin masal olması münasebetiyle tekerlemelere de yer verilmiştir. Eserlerde az da olsa çeviri kelimeler, terimler ve on yaş üstü kelimeler bulunmuştur. İkilemeler ise oldukça fazla yer tutmaktadır (Kaçmaz, 2018, s. 92 – 128).

Zehra Anaz tarafından hazırlanan “Mavisel Yener'in Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Dil Özellikleri, Söz Varlığı, Anlatım Teknikleri ve Dış Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmada ise eserler şu başlıklar altında söz varlığı incelemesine tabii tutulmuştur: Deyimler, Atasözleri, Veciz Sözler, Yansıma Sözcükler, Bilimsel Terimler, Kişilerin Konuşması, Doldurma Sözler ve Kaba İfadeler (Argo). Elde edilen bulgular incelendiğinde deyimlerin 1285 tane kullanıldığı, diğer öğelerin ise deyimlere nazaran daha az olduğu görülür (Anaz, 2018, s. 197 – 220).

Yapılan çalışmalara bakıldığında her incelemenin söz varlığı başlıkları birbirinden farklıdır. Bu da bu alanda henüz tam uzlaşmış bir başlığın olmadığına göstergesidir. Ancak her çalışmaya bakıldığında bazı başlıkların ortak olduğu görülür: Deyimler, atasözleri, terimler.

Bu çalışmaya bakıldığında ise söz varlığı ögeleri 9 (dokuz) başlık altında toplanmış ve çalışmamıza esas olan üç eser de bu başlıklar neticesinde incelenmiştir: Deyimler, Atasözleri, İkilemeler, Terimler, Kalıp Sözler, Kalıplaşmış Sözler, Yabancı Sözcükler, Çeviri Sözcükler ve Doldurma Sözler. Bu çalışmanın diğer çalışmalarla ortak olan başlıkları yine deyimler, atasözleri ve terimlerdir. Ayrıca yapılan çalışmalarda deyimlerin çokluğuna karşın atasözlerinin yok denecek kadar az olması söz varlığı açısından büyük bir eksikliklerdir. Yabancı sözcüklere verilen oranların sayısı da eserlerin çocuk edebiyatı mahsulleri olmasından ötürü biraz fazladır. Zira hitap edilen kitle bu sözcüklerin büyük çoğunluğunu anlayamayacak seviyededir.

4.3. Öneriler

Okul öncesi dönemde masal, ninni, tekerleme, bilmece, fıkra gibi sözlü edebî malzemelerle dinleme-konuşma becerisi gelişen çocuk, okul döneminde yazılı edebiyat ürünlerinden faydalanmaya başlar. Bu noktada okutulacak eserlerin seçimi önem kazanmaktadır. Ülkemizde çocuk edebiyatı sahasında son yıllarda eserlerin arttığı dolayısıyla da bu alandaki yazarların çoğaldığı görülür. Mustafa Ruhi Şirin de kendini “çocuk edebiyatı”na adanmış bir isimdir. Bu çalışmada Şirin’in Gökyüzü Çiçekleri şiir kitabı, Martıcık ile Tilki masal kitabı ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâye kitabının söz varlığı incelemesi yapılmıştır.

Eserlere yönelik öneriler şöyle sıralanabilir:

- Günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından Mustafa Ruhi Şirin’in incelemeye tabii tutulan eserlerinin üçü de farklı türdedir. Gerek dil ve üslup özellikleri gerekse de içerikleri itibarıyla eserlerin, okuyucularının hayal gücünü geliştirmenin yanında dört temel dil becerisini de geliştireceği düşünüldüğünden ilk ve ortaokul öğrencilerine önerilebilir.

- İncelenen eserler, konuşma diline yakın bir üslupla kaleme alındığından dinleme becerisini geliştirme etkinliklerinde rahatlıkla kullanılabilir.
- İncelemeye tabii tutulan eserlerde yoğun bir biçimde kullanılmış olduğu tespit edilen söz varlığı unsurlarının okuyucuların söz varlığını zenginleştireceği düşüncesiyle tavsiye edilebilir.
- Türkçe derslerinde, eserlerden seçilecek örnek metinler aracılığıyla öğrencilerin yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarını bulmaya yönelik etkinlikler de yapılabilir.
- Gökyüzü Çiçekleri şiir kitabı ilkokulların her kademesindeki Türkçe ders kitaplarında (1 – 4. sınıf), ortaokulların ise ilk iki sınıfındaki Türkçe ders kitaplarında (5 – 6. sınıf) kullanılabilir. Ayrıca ilgili yaş grubundaki çocuklara okuma kitabı olarak tavsiye edilebilir.
- Martıcık ile Tilki masal kitabı 3 – 4 – 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında ve ilgili yaş grubundaki çocuklara okuma kitabı olarak tavsiye edilebilir.
- Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâye kitabı ise türü itibariyle ortaokul kurumlarının 5 – 6 – 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında ve ilgili yaş grubundaki çocuklara okuma kitabı olarak tavsiye edilebilir.
- Eserlerin verdiği mesajlar ve içerdiği unsurlar münasebetiyle eserler, yetişkinler tarafından da zevkle okunabilir.
- Son olarak, söz varlığı sahasında yapılmış çalışmaların, yazılmış kitapların azlığı gözle görülür niteliktedir. Bu sebeptendir ki söz varlığını oluşturan unsurların ne olduğu konusunda tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle, söz varlığı alanında yapılacak çalışmalar arttırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*. (2.baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Türkçenin Gücü*. (12.baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. (4.baskı). Ankara, Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2000). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. (2.baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö.A. (1970). *Atasözleri ve Deyimler*. (2.baskı). İstanbul, İnkılâp Kitapevi.
- Anaz, Z (2018). *Mavisel Yener'in Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Dil Özellikleri, Söz Varlığı, Anlatım Teknikleri ve Dış Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara, TDK Yayınları.
- Boratav, P.N. (1978). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Canbulat, M ve Dilekçi, A (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri. *Turkish Studies*, 8/7. 217-232
- Elçin, Ş. (2001). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, Bayrak Yayınları.
- Gencan, T.N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara, Tek Ağaç Yayıncılık.
- Günay, D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2016). Türkçenin Öğretim Üstünlükleri ve Zenginlikleri. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 45 (210). 93-113

- Hassan, S (2018). *Abbas Sayar'ın "Çelo" Romanının Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. (4. baskı). Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1971). *İkileme*. (1. baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçmaz, G (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun Masallarının Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kaplan, M. (2002). *Kültür ve Dil*. (15. baskı). İstanbul, Dergâh Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Söz Dizimi*. (5.baskı). İstanbul, Kesit Yayınları.
- Karagözoğlu, M (2010). *Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşleri ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (1. baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. (2. baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Özezen, M.Y. (2016). Türkçede Söz Kalıplarının Yeniden Üretimi: Aforizmadan Laforizmaya. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1 (1). 69-80
- Sinan, A.T. (2015). *Türkçenin Deyim Varlığı*. (1. baskı). İstanbul, Kesit Yayınları.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20. 123-129
- Şengül, M. ve Yalçın S, (2007). Dilin İletişim Sürecindeki Rolü ve İşlevleri. *Türkoloji Araştırmaları*, 2 (2). 750-769
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, (11.baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uslupehlivan, E (2018). *Hasan Latif Sarıyüce'nin Çocuk Romanlarında Değer Eğitimi ve Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. (1.baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yaman, E. ve Bacanlı, E. (2010). Dil ve Kültür, Mustafa Durmuş (Editör). *Türk Dili El Kitabı*, 2. baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, s. 18.

Yılmaz, N (2013). *Çocuk Edebiyatı Bağlamında Bestami Yazgan Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Yurtbaşı, M (2012). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. İstanbul, Excellence Publishing.

Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

www.cocukvakfi.org.tr/kurucu/ Erişim tarihi: 25.05.2019

www.tdk.gov.tr/

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Raporu

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/05/2019-328638

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sayı :88076204/301.10/
Konu :Yüksek Lisans(Cansu KARABULUT)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Kurulunun 15.05.2019 tarih ve 2019/17 sayılı karar ekte gönderilmiştir. Gereğini bilgilerine arz ederim.

e-imzalıdır.
Prof. Dr. Şener DEMİREL
Anabilim Dalı Başkanı

EKLER :
1- ABDKK 2019/17
2- Jüri Öneri Formu
3- İntihal Raporu

Fırat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIĞ/TÜRKİYE
Tel: 0 (424) 237 00 00 Faks: 0 424 2122717
E-Posta: : Elektronik ağı: <http://www.firat.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Murat KELAT

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanlığı

Oturum Tarihi :15.05.2019
Oturum Sayısı :2019/17

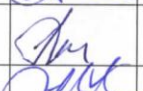
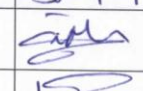
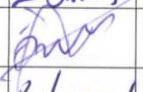
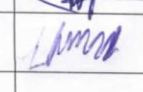
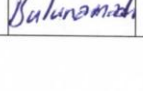
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Kurulu, 15.05.2019 Çarşamba Günü Saat 11.⁰⁰'de Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Şener DEMİREL'in başkanlığında aşağıda imzaları bulunan üyelerin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuyu görüşmüş ve aşağıdaki kararı almıştır.

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı'nda danışmanlığını Prof. Dr. Şener DEMİREL'in yaptığı yüksek lisans öğrencisi Cansu KARABULUT 'Mustafa Ruhi Şirin'in Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi'' adlı yüksek lisans tezini bitirmiştir. Adı geçen öğrencinin tez sınavına girmesi uygun görülmüştür. Gereğini bilgilerine arz ederim

EK/EKLER: Danışman Dilekçesi
Jüri Öneri Formu
İntihal Raporu

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof.Dr.Şener DEMİREL

ÜYELER

Prof.Dr.Şener DEMİREL		Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK	
Doç.Dr. Yaşar ÇELİKKOL		Doç.Dr. Özcan BAYRAK	
Doç.Dr. Serdar YAVUZ		Doç.Dr. Çiğdem KAN	
Doç. Dr. Sezgin DEMİR		Dr. Öğrt. Üye. A.Turan SİNAN	
Dr.. Öğrt. Üye. Esen DURMUŞ		Dr. Öğrt. Üye. Feyzullah EZER	
Dr..Öğrt. Üye. Özlem ÇAKAR ÇELİK		Dr. Öğrt. Üye. Ümmühan ÖNER	
Dr. Öğrt. Üye. Birol BULUT			

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU¹

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Cansu KARABULUT
Öğrenci Numarası	151404102
Enstitü Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şener DEMİREL
Tez Başlığı (Türkçe)	MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ESERLERİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELEMESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 14/05/2019 tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 25 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Cansu KARABULUT

Öğrencinin Adı-Soyadı
(İmzası)

¹ İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

1993 yılında Elazığ’da doğdu. 2011 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü’nde lisans eğitimine başladı. 2015 yılında mezun olduğu üniversitenin aynı bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2016 yılında Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. Yüksek lisans eğitimi halen devam ediyor. Evli ve bir kız çocuğu annesidir.

